

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

GOSPODARSTVO RUSIJE: ZNAČILNOSTI IN PERSPEKTIVE

Ljubljana, marec 2013

VINKO CAPUDER

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Vinko Capuder, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor diplomskega dela z naslovom Gospodarstvo Rusije: Značilnosti in perspektive, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem Andrejem Sušjanom.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo zaključnega diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v diplomskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega zaključnega diplomskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 14.3.2013

Podpis:

KAZALO

UVOD...	1
1 SPLOŠNO O RUSIJI	2
1.1 Zgodovina Rusije	2
1.2 Naravne in družbene značilnosti	6
1.3 Politična ureditev	9
1.4 Naravni viri	10
2 INSTITUCIONALNI RAZVOJ PO RAZPADU SOVJETSKE ZVEZE	13
2.1 Institucionalna tranzicija	13
2.2 Privatizacija in deregulacija	15
2.3 Kakovost institucionalnega okolja	19
2.3.1 Definicija kakovosti institucionalnega okolja	19
2.3.2 Indeks ekonomske svobode	20
2.3.3 Indeks zaznavnosti korupcije (CPI)	23
3 RAZVOJ IN ZNAČILNOSTI RUSKEGA GOSPODARSTVA PO LETU 1990	25
3.1 Strukturne spremembe in značilnosti posameznih gospodarskih sektorjev	25
3.1.1 Industrija	26
3.1.2 Kmetijstvo	28
3.1.3 Storitvene dejavnosti	29
3.2 Makroekonomski kazalci	30
3.2.1 Gospodarska rast	30
3.2.2 Inflacija	33
3.2.3 Brezposelnost	36
4 PERSPEKTIVE RUSKEGA GOSPODARSTVA	38
4.1 Pregled prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti za rusko gospodarstvo (SWOT analiza)	38
4.1.1 Prednosti	38
4.1.2 Slabosti	39
4.1.3 Priložnosti	41
4.1.4 Nevarnosti	43
4.2 SWOT analiza v tabelarični obliki	44
SKLEP	45
LITERATURA IN VIRI	47

KAZALO SLIK:

<i>Slika 1 : Etnične skupine v Rusiji</i>	7
<i>Slika 2: Prebivalstvo Rusije v obdobju od leta 1991 do leta 2009, v milijonih</i>	8
<i>Slika 3: Glavna nahajališča zemeljskega plina v Rusiji</i>	11

<i>Slika 4: Glavna nahajališča nafte v Rusiji</i>	12
<i>Slika 5: Uvrstitev Rusije na lestvici korupcije TI v obdobju 1996—2012</i>	24
<i>Slika 6 : Prispevek posameznih sektorjev k BDP-ju (% v BDP)</i>	26
<i>Slika 7: Merjenje ekonomskih sprememb v Rusiji v obdobju 1990—2002</i>	31
<i>Slika 8: Gospodarska rast v Rusiji v letih od 1993 do 2012</i>	32
<i>Slika 9: Inflacija (v %) od leta 1993 do 2000</i>	35
<i>Slika 10: Stopnja brezposelnosti v obdobju od 1992 do 2011</i>	37

KAZALO TABEL:

Tabela 1: Trend zaposlitve po sektorjih (v %)	25
Tabela 2: Inflacija ob prehodu iz Sovjetske zveze v Rusijo	333

UVOD

Rusija, največja svetovna država, si je od nekdaj prizadevala postati svetovna gospodarska in politična velesila. Stoletja je te težnje izkazovala skozi osvajalske pohode, ozemeljska širjenja, politične vplive in obvladovanje satelitskih držav. Razpad Sovjetske zveze in Varšavskega pakta ob koncu 20. stoletja je povzročil velike družbene in ekonomske spremembe. Ruska gospodarska in politična moč se je občutno zmanjšala.

Rusija se je kot naslednica Sovjetske zveze, nekdanje gospodarske in politične velesile, znašla pred težavno nalogo. Potrebno je bilo izpeljati proces prestrukturiranja vodenega centralno planskega gospodarskega sistema v tržni sistem, kakršen je že desetletja obstajal v nekdanj rivalškem, celo preziranem kapitalističnem zahodnem svetu. Padec življenjskega standarda in poslabšanje kvalitete življenja večine prebivalstva je predstavljal velik šok, od katerega je Rusija le počasi okrevala.

Izzivi, s katerimi se je bila prisiljena soočiti ruska država, so bili vse prej kot enostavni. Kako pravično razdeliti državno lastnino, kako modernizirati gospodarstvo ter izkoristiti naravne vire, s katerimi je država tako bogata? Sprejete odločitve so bile pogosto tarče kritik, saj je za vzpon med uspešnejša svetovna gospodarstva Rusija potrebovala precej več časa, kot so pričakovali Rusi sami. Ob tem so državo prizadele gospodarske in finančne krize. Rusija je v zadnjih letih predvsem po zaslugi visokih cen naravnih bogastev postala eno najhitreje rastočih svetovnih gospodarstev. Tako je v veliki meri nadoknadila izgubljeno po razpadu Sovjetske zveze, vendar pa jo čaka še veliko zahtevnih nalog. Potrebno je ustvariti moderno, raznoliko in na znanju temelječe gospodarstvo, ki ne bo tako odvisno od gibanja cen naravnih bogastev.

Namen diplomskega dela je predstaviti razvoj ruskega gospodarstva po razpadu Sovjetske zveze ter opisati spremembe, ki so jih doživeli posamezni sektorji gospodarstva. Osredotočil se bom tudi na institucionalni razvoj Rusije in njenih institucij. Ugotovil bom, kakšne so bile posledice sprememb na makro ravni gospodarstva. Predstavil pa bom tudi prednosti in slabosti ruskega gospodarstva ter nekatere reforme, ki bi rusko gospodarsko lahko uvrstile med najuspešnejša svetovna gospodarstva.

Diplomsko delo sestavljajo 4 poglavja. Najprej so predstavljene splošne značilnosti Rusije in na kratko je povzeta njena zgodovina. Opisane so družbene in naravne značilnosti države, njena politična ureditev ter naravni viri. V drugem poglavju analiziram institucionalni razvoj Rusije. Na začetku predstavljam teoretični okvir institucionalne tranzicije. Nato se osredotočam na dva ključna procesa tranzicije, privatizacijo in deregulacijo. Ta del zaključujem s predstavitvijo dveh pomembnejših kazalnikov, ki prikazujeta kakovost institucionalnega okolja.

Tretje poglavje prikazuje razvoj in značilnosti ruskega gospodarstva po letu 1990. Opisane so strukturne spremembe in razvoj posameznih gospodarskih sektorjev. Ta del zaključujem z opisom glavnih makroekonomskih dejavnikov, gospodarske rasti, inflacije in brezposelnosti. V zadnjem poglavju diplomske naloge pa razmišljam o perspektivah ruskega gospodarstva. Analiziram prednosti in slabosti, ki jih ima država, ter priložnosti, s katerimi lahko izboljša svoje gospodarsko stanje in ponovno postane ena izmed svetovnih gospodarskih velesil. Diplomsko delo zaključujem s sklepnimi ugotovitvami.

1 SPLOŠNO O RUSIJI

1.1 Zgodovina Rusije

Slovanska plemena se na ozemlju današnje Rusije prvič omenja v 1. stoletju našega štetja na področju današnje Ukrajine in Belorusije. Med velikim preseljevanjem narodov so se od tod pomikala proti vzhodu, zahodu in jugu. Tako so nastale tri skupine slovanskih narodov. Vzhodna plemena imenovana Anti, predhodniki današnjih Rusov, so se selila proti Volgi, Donavi ter obalam Črnega in Baltskega morja. Med preseljevanjem narodov so se ustvarjale plemenske zveze, ki so 9. stoletju prerasle v trajnejše politične tvorbe (Natek & Natek, 2006, str. 148—149).

Med temi sta postali najmočnejši Novgorodska in Kijevska kneževina. K njuni gospodarski in politični moči je pomembno vplivala ugodna lega ob trgovski poti švedskih Vikingov proti Bizancu. Kneževine je v prvo rusko državo imenovano Kijevska Rusija združil novgorodski knez Oleg Modri. V času vladavine kneza Vladimirja Velikega so Rusi sprejeli krščanstvo vzhodnega reda in se tako vključili v krog bizantinske civilizacije. Na vrhuncu moči je bila Kijevska Rusija pod knezom Jaroslavom Modrim. Po njegovi smrti je država oslabela. Zaradi nasledstvenih bojev plemstva je začela razpadati na fevdalne posesti, njeno samostojnost pa so ogrožali nenehni vdori nomadskih plemen (Natek & Natek, 2006, str. 149).

Razvoj Kijevske Rusije je leta 1223 prekinil vdor Mongolov, ki so opustošili državo, si jo podredili ter prisilili kneze k plačevanju davkov. Zunaj območja pod njihovo oblastjo so ostale le kneževine na severozahodu današnje Rusije. Tu se je na območju okoli mest Vladimir in Suzdalj oblikovala nova ruska država. Pod vodstvom novgorodskega kneza Aleksandra Nevskega se je ubranila napadov Švedov in nemškega viteškega reda ter ohranila dostop do Baltika. (Natek & Natek, 2006, str. 149).

V 14. stoletju je bila mongolska država že v zatonu, njen vpliv na ruska ozemlja pa je postajal vse manjši. Krepila se je moč ruskih fevdalnih tvorb. Med njimi je začel

prevladovati vpliv moskovske kneževine, ki je izkoristila to obdobje za svoj razcvet in širitev. Postala je najmočnejša ruska kneževina, prevzela pa je tudi vodilno vlogo v procesu večstoletnega širjenja in krepitve ruske države. Leta 1480 so Rusi pod vodstvom velikega kneza Ivana III. dokončno porazili Mongole in se otresli njihove nadoblasti. Sledilo je obdobje ozemeljske širitve, ki je bila usmerjena predvsem proti severu in vzhodu, na redko poseljena prostranstva Sibirije. Tako se je ruska država do 17. stoletja razširila vse do Kaspijskega jezera na jugu, Severnega morja na severu ter Ohotskega morja in reke Amur na vzhodu (Rupnik, 1999, str. 38—48).

V času vladavine Petra I. Velikega se je Rusija z obsežnimi družbenimi in gospodarskimi reformami precej približala zahodnoevropskim državam. Peter je med drugim reformiral cerkev, uvedel manufakture, nove upravne enote gubernije ter zaščitne carine. Pomembno novost je predstavljala tudi uvedba laičnega šolstva ter obvezne vključitve plemstva v vojsko in upravo. Ustanovljeno je bilo mesto Sankt Peterburg, ki je od Moskve prevzelo vlogo političnega, kulturnega in trgovskega središča Rusije. Petrova naslednica carica Katarina II. je nadaljevala z reformistično politiko. Ob tem je državo na jugu razširila vse do Črnega morja, na vzhodu pa ji priključila Belorusijo, Litvo, del Poljske ter Ukrajino zahodno od Dnepra (Natek & Natek, 2006, str. 149).

V začetku 19. stoletja se je Rusija pod vodstvom carja Aleksandra I. priključila protifrancoski koaliciji. Z zmago nad Napoleonom je postala vodilna sila v Evropi, bila pa je tudi med ustanoviteljicami Svete alianse. Aleksandra je nasledil car Nikolaj I., ki je bil zelo konzervativen vladar. Vodil je reakcionarno politiko, zaradi katere je začela država gospodarsko zaostajati. Spodbujal je tog podložniški sistem (navezanost podložnikov na zemljo), ob tem pa je uvedel popoln nadzor nad izobraževalnim sistemom. Težišče ruske zunanje politike je preusmeril na Balkanski polotok in v Azijo. Poskus, da bi premagal Turčijo in Rusiji zagotovil dostop do Sredozemskega morja, se je po krimski vojni končal neuspešno (Natek & Natek, 2006, str. 149).

V drugi polovici 19. stoletja je car Aleksander II. izpeljal notranje reforme, s katerimi je med drugim odpravil tlačanstvo. Veleposestva in na pol fevdalni odnosi so kljub temu ostali, kmetje pa tudi niso dobili dovolj zemlje. Revolucionarni demokrati in prosvetitelji so kritizirali nazadnjaško carsko politiko in zahtevali spremembe. V družbi se je krepilo socialistično gibanje, anarhizem in terorizem. Spor zaradi prevlade nad Korejo je sprožil rusko-japonsko vojno (1904—1905), v kateri je bila Rusija poražena (Natek & Natek, 2006, str. 149).

Zaradi splošnega nezadovoljstva nad stanjem v državi in posledicami vojne je izbruhnila prva revolucija. Z množičnimi stavkami, upori v vojski in vstajo neruskih narodov (Poljakov, Fincev) je dobila razsežnost družbene revolucije. Revolucionarno gibanje se je širilo po državi. Okrepil se je vpliv socialne demokracije in ustanavljali so se sovjeti (sveti

delavcev in kmetov). Car Nikolaj II. Romanov je popustil in privolil v določene državljanske svoboščine in reforme. S podpisom oktobrskega manifesta je bila tako sprejeta nova ustava. Dovoljene so bile širše politične pravice, ustanovljen pa je bil tudi ruski parlament duma (Natek & Natek, 2006, str. 149).

V prvi svetovni vojni se je Rusija leta 1914 pridružila silam antante. Zaradi slabe organiziranosti in zastarele oborožitve je ruska vojska doživela hude poraze. Pri tem je utrpela velike človeške in materialne izgube. Krepilo se je protivojno gibanje, ki je v začetku leta 1917 postalo množično. V St. Peterburgu so organizirali splošno stavko, ki je prerasla v nemire in spopade s policijo. Vojska, ki so jo oblasti poklicale na pomoč, se je pridružila upornikom in strmoglavila carja. Razglašena je bila demokratična republika pod vodstvom vlade Aleksandra Kerenskega, ki pa je nadaljevala z vojno in tako izgubljala vse več privržencev (Rupnik, 1999, str. 103—131).

V družbi se je krepila moč sovjetov. 7. novembra 1917 se je začela oktobrska revolucija, ki se je v nekaj dneh razširila na večji del Rusije. Vlada je bila odstavljena, oblast pa je prevzel vrhovni sovjet pod vodstvom Lenina. Ta je takoj sklenil mirovni sporazum s centralnimi silami in izstopil iz vojne. Sledilo je obdobje državljanske vojne, ko so nasprotniki revolucije dobile pomoč 14 kapitalističnih držav na čelu z Anglijo in Francijo. Do leta 1920 je ruska rdeča armada pregnala tuje intervencijske enote in zlomila kontrarevolucijo. 30. decembra 1920 je bila ustanovljena Sovjetska zveza, katere prestolnica je ponovno postala Moskva. (Natek & Natek, 2006, str. 150).

Po Leninovi smrti je leta 1924 v boju za oblast zmagal Stalin. Kmalu so popolnoma odpravili zasebni sektor, čemur je sledila prisilna kolektivizacija kmetijstva. Leta 1928 se je začel izvajati prvi petletni plan razvoja narodnega gospodarstva s težiščem na razvoju težke industrije. Stalin je izvajal velike čistke med nasprotniki revolucije. Nova ustava sprejeta leta 1936 je uveljavila vodilno vlogo komunistične partije na vseh področjih družbenega življenja. Druga svetovna vojna je Rusiji povzročila velike človeške in materialne izgube. Zaradi velikega prispevka k zmagi je Rusija uspela na zahodu ohraniti mejo izpred začetka vojne. Ob pomoči domačih komunistov je izpeljala temeljito sovjetizacijo vzhodno in nekaterih srednjeevropskih držav (Natek & Natek, 2006, str. 150).

Z vzpostavitvijo Sveta za vzajemno gospodarsko pomoč (SEV) in Varšavskega pakta je bila vzpostavljena protiutež zahodnim integracijam. V zunanji politiki se je nadaljeval boj za prestiž med Sovjetsko zvezo in ZDA, ki je predstavljal nasprotja med socialističnim in kapitalističnim svetom. Obdobje hladne vojne je bilo tako zaznamovano z občasnimi krizami in tekmovanjem v oboroževanju. Po Stalinovi smrti leta 1953 je oblast prevzel Nikita Hruščov, ki je še zaostрил hladno vojno. Spodbujal je razcvet kulture, povečal pravno varnost ter izpeljal temeljito destalinizacijo države. Pod vodstvom njegovega naslednika

Leonid Brežnjeva, je začela Sovjetska zveza gospodarsko vse močnejše zaostajati za razvitim svetom (Natek & Natek, 2006, str. 150).

Leta 1985 je vodenje države prevzel Mihail Gorbačov. Njegov cilj je bila popolna prenova socialističnega sistema. Želel je ohraniti centralno planski sistem gospodarstva, vendar ga reformirati in narediti bolj učinkovitega. Reforme je Gorbačov utemeljil z dvema zgodovinskima gesloma: perestrojka (prestrukturiranje) in glasnost (odprtost). Pod vodilom perestrojka naj bi potekala reorganizacija države in družbe. Podprla bi zasebni sektor, kar bi spodbudilo tehnološki napredek in dvignilo življenjski standard. Glasnost pa naj bi pripomogla k demokratizaciji družbe, saj bi posameznikom omogočila svobodo izražanja lastnega mnenja (Rupnik, 1999, str. 168—184).

Reforme so pomenile prelom s tradicionalno sovjetsko družbo in v mednarodnih odnosih konec hladne vojne. Spodbudile so razmah demokratičnega gibanja in političnega pluralizma, s čimer je bil Komunistični partiji Sovjetske zveze odvzet monopol. Odpiranje sovjetske družbe je razkrilo neučinkovitost sovjetskega gospodarstva, zbirokratiziranost partijskega in upravnega aparata ter velike socialne, politične in nacionalne napetosti med narodi v Sovjetski zvezi. Neruski narodi v državi so zahtevali nacionalno samoodločbo, s čimer se je začel razpad Sovjetske zveze (Natek & Natek, 2006, str. 150—151).

5. septembra 1991 je kongres ljudskih odposlancev razglasil konec Sovjetske zveze in njeno preoblikovanje v zvezo neodvisnih držav. 17. aprila 1992 je bila ustanovljena Ruska federacija, ki je v celoti prevzela vlogo naslednice Sovjetske zveze. Njen prvi predsednik je postal Boris Jelcin, ki je takoj začel z obsežnimi družbenimi in gospodarskimi reformami. Prehod v tržno gospodarstvo je bil zaznamovan z liberalizacijo trga in trgovine ter privatizacijo velikega dela gospodarstva. To je imelo hude posledice za življenjski standard večine prebivalcev, saj sta bruto domači proizvod (BDP) in industrijska proizvodnja v obdobju 1990—95 upadla za kar polovico. Rusko gospodarstvo je močno prizadela tudi finančna kriza leta 1998. Na notranjepolitičnem prizorišču so obdobje zaznamovale napetosti med rusko vlado in avtonomno republiko Čečenijo, ki se je poskušala osamosvojiti. Te so leta 1994 prerasle v vojno, ki se je z mirovnim sporazum začasno končala leta 1997. Ponovno se je razplamtela v času Jelcinovega naslednika Vladimirja Putina, ki je postal predsednik Rusije konec leta 1999 (Natek & Natek, 2006, str. 151).

Putinovo prvo obdobje vodenja države je bilo zaznamovano s hitrim okrevanjem ruskega gospodarstva. Močno se je okrepil gospodarski in politični položaj države, kar je povečalo njegov ugled. Na notranjepolitičnem prizorišču je obračunal z oligarhi in jim preprečil nadaljnji vpliv na rusko politiko. Na mednarodnem področju si je prizadeval za krepitev ruskega geopolitičnega položaja in moči. S temi prizadevanji je nadaljeval tudi njegov naslednik Dimitrij Medvedjev, ki ga je Putin zaradi tedaj veljavne omejitve dveh

predsedniških mandatov predlagal za svojega naslednika. Pod njegovim vodstvom je Rusija konec leta 2011 zaključila dolgotrajna pristopna pogajanja s Svetovno trgovinsko organizacijo (v nadaljevanju WTO). Po spremembi ustave se je lahko Putin ponovno potegoval za nov predsedniški mandat in je na volitvah marca 2012 tudi zmagal (Russia profile, 2013).

1.2 Naravne in družbene značilnosti

Rusija je največja država na svetu s skupno površino 17.098.242 m² in pokriva več kot osmino površine Zemlje (CIA, 2012). Leži v vzhodnem delu Evrope in severnem delu Azije ter sega od Baltskega in Črnega morja na zahodu do Tihega oceana na vzhodu. Delimo jo na več velikih pokrajinskih enot: Vzhodnoevropsko nižavje, Ural, Kavkaz, Zahodno-sibirsko nižavje, Srednje-sibirsko višavje, Vzhodna Sibirija, Daljni vzhod, Zabajkalje in pas srednjeazijskih gorovij. Meja med Evropo in Azijo poteka po Uralu, ki je 2500 km dolgo in 300 km široko zelo uravnano hribovje (Natek & Natek, 2006, str. 146).

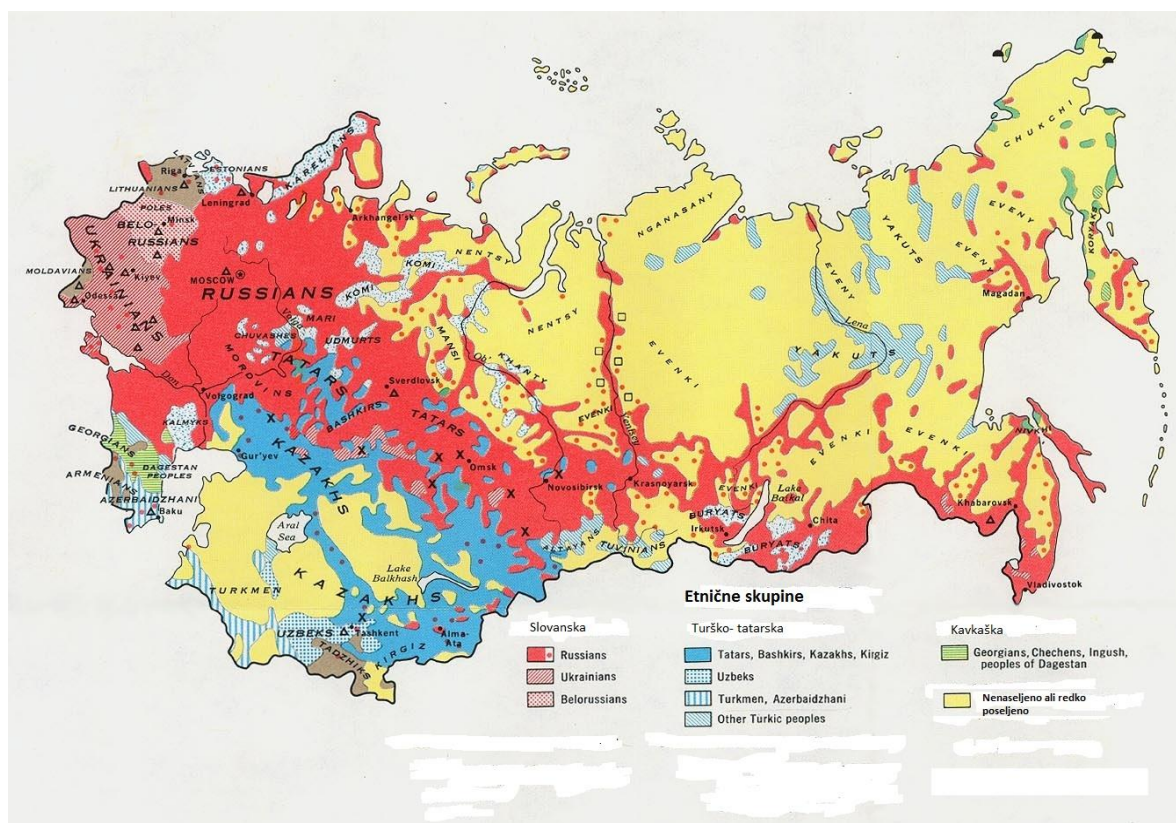
Podnebje je večinoma celinsko, na severu je subarktično in arktično, na Daljnem vzhodu pa je monsunsko. Majhen del obale ob Črnem morju v okolici Sočija ima tropsko podnebje. Poletne temperature se znižujejo od juga proti severu, vendar so poletja na severozahodu zaradi vpliva celinskosti nekoliko hladnejša kot v Sibiriji. Zimske temperature se znižujejo od jugozahoda proti severozahodu, najnižje vrednosti pa dosegajo v Sibiriji (Natek & Natek, 2006, str. 146).

Rusija ima zelo razvejan rečni sistem, po njenem ozemlju teče na tisoče rek. Največje reke so Ob, Ural, Jenisej, Irliš, Volga, Lena in ob meji s Kitajsko največja reka Daljnega vzhoda Amur. Poleg obsežnega in razvejanega rečnega omrežja ima Rusija tudi številna jezera, kar ji zagotavlja enega največjih svetovnih površinskih vodnih virov. Največja jezera so Kaspijsko, ki je slanovodno in brez odtoka, Bajkalsko, največjo sladkovodno jezero na svetu, Ladoško in Oneško jezero. Na rekah je več kot 1.000 velikih umetnih jezer, zlasti v evropskem delu države in južni Sibiriji (Natek & Natek, 2006, str. 147).

Trajno zamrznjena tla zavzemajo 46 % površine Rusije. V velikih delih države prevladujejo slabo rodovitni podzoli in šotna tla, na katerih uspevata tundra in tajga. Na skrajnem severu se širi tundra, področje bornih lišajev in mahov. Proti jugu prehaja v tajgo, to je razsežen pas iglastih gozdov z vmesnimi brezami. V evropskem delu Rusije in na Daljnem vzhodu sledi območje naravnega listnatega in mešanega gozda. Južneje se nato raztezajo območja step, puščavskih step in puščav. Tu je življenje možno samo v namakalnih področjih (Natek & Natek, 2006, str.147).

V Rusiji je v letu 2012 živel 142.500.482 prebivalcev (CIA, 2012). Rusija je etnično hkrati izrazito raznolika in izrazito ruska. Poleg Rusov in v 20. stoletju priseljenih slovanskih Ukrajincev in Belorusov sestavljajo prebivalstvo še pripadniki več kot 130 drugih narodov iz različnih etničnih skupin. Med večje uvrščamo turško-tatarsko (Tatari, Čavuši, Baškirci), ugrofinsko (Mordovci, Marijci), mongolsko (Burjati), kavkaško in druge etnične skupine (Natek & Natek, 2006, str. 147). Glede na popis iz leta 2002 predstavljajo Rusi kot večinsko prebivalstvo 79,8 % celotnega prebivalstva. Med drugimi narodnostmi so najštevilčnejši Tatari (3,8 %), Ukrajinci (2,0 %), Baškirci (1,2 %), Čuvaši (1,1 %), Čečeni (1 %) in Armenci (0,9 %) (CIA, 2012). Rusi predstavljajo večino na ozemlju celotne države z izjemo Kavkaza, kjer živi največji delež neruskega prebivalstva (Slika 1). 130 etničnih skupin govori več kot 100 jezikov. Edini uradni jezik v državi je ruščina. Ustava daje posameznim republikam pravico, da je njihov materni jezik drugi uradni poleg ruskega (Natek & Natek, str. 147).

Slika 1 : Etnične skupine v Rusiji

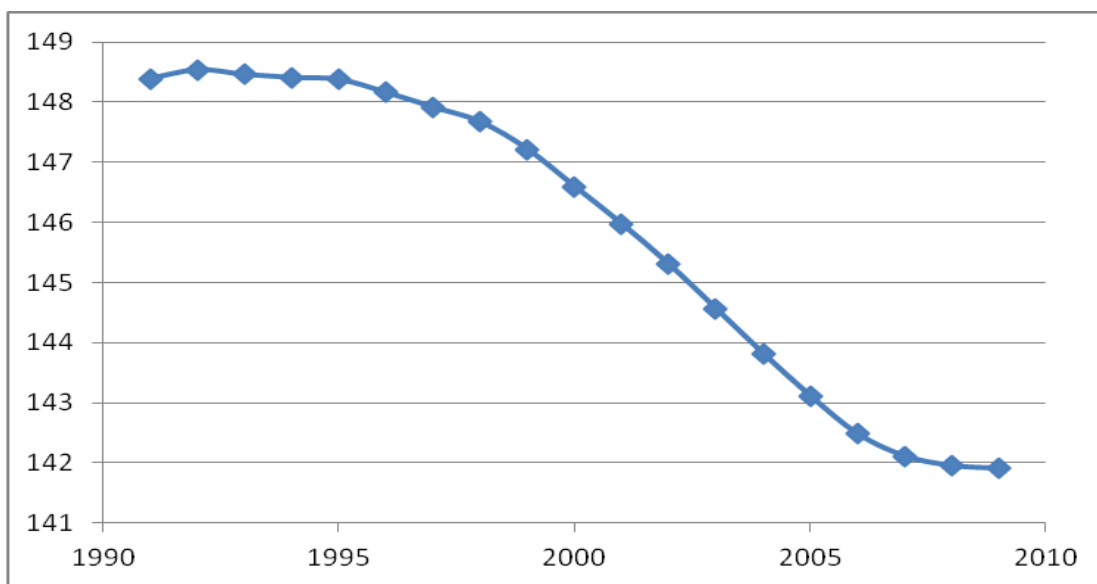

Vir: *Assia — Russia — Maps, 2012.*

Rusija se sooča z demografskimi problemi, saj je število prebivalcev v obdobju po razpadu Sovjetske zveze močno upadlo. Tako se je v obdobju 1991—2009 zmanjšalo iz 149 na 141 milijonov prebivalcev (Slika 2). Padeč števila prebivalstva so v 90. letih blažili imigranti iz držav nekdanje Sovjetske zveze. Začetek negativnega trenda, ki se še danes odraža

predvsem v upadanju števila rojstev in povečani stopnji umrljivosti, je bil posledica hude družbene in gospodarske krize ob koncu 80. in začetku 90. let 20. stoletja. Takrat se je v obdobju tranzicije občutno znižala življenjska raven. Poslabšala se je tudi kakovost storitev zdravstvenega sistema. To se najbolj očitno odrazilo v povečani smrtnosti dojenčkov in krajši pričakovani življenjski dobi prebivalstva. Ta se po velikem padcu v zadnjih letih spet povečuje, tako je v letu 2012 znašala 64,04 let za moške, kar je še vedno precej pod povprečjem razvitih držav in 76,02 let za ženske (CIA, 2012). V primeru nadaljevanja takšnega negativnega trenda se bo rusko prebivalstvo do leta 2050 zmanjšalo še za dodatnih 8 %, na 131 milijonov prebivalcev (Rutkowski, 2012, str. 1—2). Sprejetje ukrepov za izboljšanje demografske slike je tako ena izmed prioritet ruske politike.

Slika 2: Prebivalstvo Rusije v obdobju od leta 1991 do leta 2009, v milijonih

Vir: OECD, Country Statistical Profile: Russian Federation, 2012.

Rusija je zelo redko poseljena država. Sodi med najbolj urbanizirane države v Evropi, saj kar 73 % prebivalcev živi v mestnih področjih. Dve tretjini prebivalstva živita v evropskem delu države, kjer so najgostejše naseljena osrednja območja. Izstopata mesti Moskva in St. Peterburg s širšo okolico. V azijskem delu je gostejša poselitev v stepskem delu vzdolž transibirske železnice, drugod so načrtno zgrajena rudarska in industrijska mesta sredi negostoljubne in redko poseljene pokrajine. V Rusiji je kar 14 milijonskih mest, največjo izmed njih je Moskva. Šteje približno 12 milijonov prebivalcev in je politično, gospodarsko, in izobraževalno središče Rusije. Drugo največje mesto je Sankt Peterburg s približno 5 milijoni prebivalcev in je znanstveno, kulturno, vojaško ter industrijsko središče države. Velik pomen mu daje tudi pristaniška funkcija. Druga večja mesta so še Novosibirsk, Jekaterinburg, Nižji Novgorod, Kazan in Omsk (Natek & Natek, 2006, str. 147).

Največja verska skupnost je ruska pravoslavna cerkev, katere pripadnikov je po raziskavi ruskega inštituta za raziskavo javnega mnenja iz leta 2010 kar 73 % državljanov Rusije. 6 % je pripadnikov islamske veroizpovedi. Manj kot 1 % pa je pripadnikov drugih verstev, predvsem budističnih, katoliških, protestantskih in judovskih. Ateistov je 20 %, njihov delež pa je bil v času Sovjetske zveze precej večji (Population of Russia, 2013). V tedanjem sistemu je bila vera zatirana in se je velik del prebivalstva uradno opredeljeval za ateiste. Pripadniki ruske pravoslavne cerkve so predvsem etnični Rusi in Ukrajinci. Islamska veroizpoved pa je značilna predvsem za neruske narode (Tatari, Baškirci, Čečeni), ki živijo na območju Severnega Kavkaza, ob reki Volgi in gorovju Ural (Kazan) (Natek & Natek, 2006, str. 147).

1.3 Politična ureditev

Rusija je zvezna republika z močnim ustavnim položajem predsednika republike. Velja ustava, ki je bila sprejeta 12. julija 1993 in je nadomestila nekdanjo socialistično iz leta 1978. Z novo ustavo je bila uvedena večstrankarska ureditev, spoštovanje človekovih in državljanskih pravic ter varstvo osebne lastnine. Ruska federacija je bila po ustavi sprejeti leta 1993 sestavljena iz 89 zveznih enot, po sprejetih amandmajih k ustavi 1. marca 2008 pa so se nekatere enote združile. Tako danes Rusija šteje 83 zveznih enot: 46 provinc, 21 avtonomnih republik, 4 avtonomne regije, 9 krajev, 2 federalni mesti (Moskva, Sankt Peterburg) in 1 avtonomna pokrajina. V pristojnosti federacije so celotna zunanja, notranja, obrambna, gospodarska in denarna politika. Skrbi tudi za proračun, davčni sistem in energetski sektor. Skupaj z njenimi konstitutivni deli je federacija pristojna tudi za šolstvo, kulturo, socialno politiko in zdravstvo. Posamezne zvezne enote imajo pravico do svoje zakonodaje v okviru z ustavo določenimi pristojnostmi. Zvezni zakoni veljajo brez izjem na celotnem ozemlju federacije (Natek & Natek, 2006, str. 148).

Predsednika republike izvolijo na splošnih volitvah. Izvoljen je lahko največ dvakrat zapored. Volilno pravico imajo vsi ruski državljani, starejši od 18 let. Za izvolitev morajo dopolniti 21 let. Do sedaj je mandat trajal 4 leta, leta 2008 pa so sprejeli amandma k ustavi, s katerim so trajanje predsedniškega mandata podaljšali na obdobje 6 let. To je začelo veljati s predsedniškimi volitvami leta 2012. Predsednik republike ima zelo velike pristojnosti. Predstavlja državo navzven in določa temeljne smernice zunanje in notranje politike. Je vrhovni poveljnik oboroženih sil, imenuje predsednika vlade ter lahko marsikaj ureja neposredno z ukazi. Na njegov predlog se imenuje ter odstavlja ministre, lahko odstavi vlado in v nekaterih primerih celo razpusti dumo (Natek & Natek, 2006, str. 148).

Najvišje zakonodajno telo je dvodomni parlament, ki je sestavljen iz Sveta zveznih dežel (zgornji dom) in Državne dume (spodnji dom). Svet zveznih dežel ima 166 članov, po dva predstavnika iz vsake od 83 konstitutivnih enot. Člane sveta za obdobje štirih let izvolijo

na splošnih volitvah po večinskem volilnem sistemu. Zvezni svet potrjuje odloke predsednika republike o uvedbi izrednega stanja ali vojnih razmerah ter o uporabi oboroženih sil v tujini. Državna дума ima 450 poslancev. Izvolijo jih na splošnih volitvah za obdobje petih let. Volitve potekajo po proporcionalnem volilnem sistemu s strankarskih list. Za vstop v dumo mora stranka na volitvah zbrati najmanj 7 % vseh glasov (Natek & Natek, 2006, str. 148). Na zadnjih parlamentarnih volitvah leta 2011 je prepričljivo zmagala desnoredinska konservativna stranka Združena Rusija s 50 % izkupičkom glasov. Tako je ponovno postala daleč najmočnejša stranka v državi (Russia's Putin and party suffer election blow, 2012).

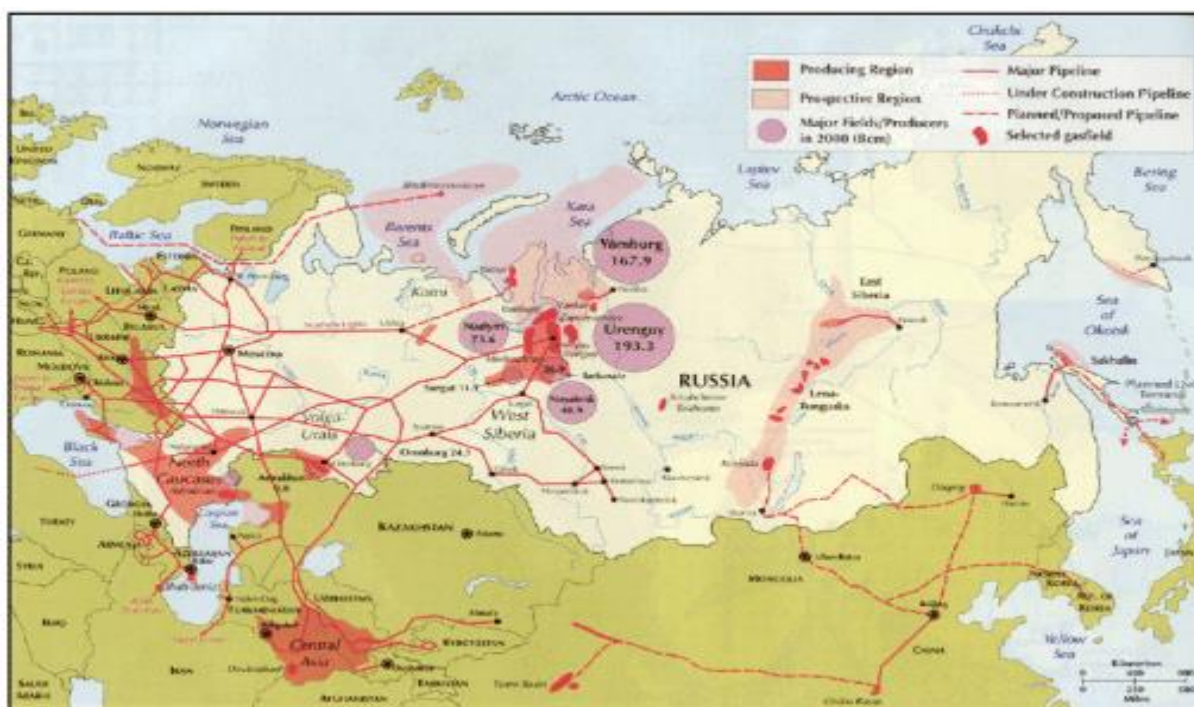
1.4 Naravni viri

Ruska država je zelo bogata z naravnimi viri, še posebej z nafto, zemeljskim plinom, premogom, diamanti, lesom in vodnimi viri. Ob tem ima še velike zaloge železove in bakrove rude, zlata, urana, boksita, niklja, kroma, platine, aluminija in drugih rudnin (Natek & Natek, 2006, str. 152). To bogastvo služi Rusiji za pridobivanje gospodarskih pogosto pa tudi političnih koristi. Izvoz mineralnih goriv, predvsem nafte in zemeljskega plina, ima v ruskem izvozu večinski delež s približno 68 % celotnega izvoza v letu 2011 (Rosstat, 2012). To je v obdobju dvigovanja svetovnih cen nafte in zemeljskega plina pomembno prispevalo k ruskemu gospodarskemu vzponu. Po drugi strani pa je rusko gospodarstvo preveč odvisno od nihanja cen teh dveh surovin in v obdobju visoke gospodarske rasti premalo truda vložil v razvoj raznolikega gospodarstva.

Rusija je največji proizvajalec in izvoznik zemeljskega plina na svetu. V letu 2011 je proizvodnja znašala 677 milijonov kubičnih metrov, kar je predstavljalo 20 % svetovne proizvodnje. Njen izvoz je v istem letu predstavljal 23,5 % vsega izvoza plina na svetu (Key world energy statistics, 2012). Rusija ima tudi največje svetovne rezerve plina, ki po podatkih iz leta 2009 predstavljajo 26,7 % vseh svetovnih zalog (Russia — Country Analysis Brief, 2012). Večina teh rezerv se nahaja v zahodnem delu Sibirijske, del pa tudi v severnem delu države (Slika 3). Monopol nad proizvodnjo, transportom in prodajo ima podjetje Gazprom, ki ima kar 94 % delež v proizvodnji zemeljskega plina v državi (Russia: Gazprom - a troubled Giant). Ob tem pa je tudi največji svetovni izvoznik. Večino zemeljskega plina Rusija izvažata v Evropo in države iz nekdanje Sovjetske zveze. V zadnjih letih vse bolj poskuša diverzificirati izvoz in se preusmeriti tudi na druge trge, predvsem Kitajsko. Rusija pogosto izkorišča odvisnost držav od njihovih zalog zemeljskega plina za doseganje svojih političnih ciljev, zlasti v sporih z bližnjima Ukrajino ter Gruzijo. Najpomembnejši plinovodi do evropskih držav potekajo preko Ukrajine in Belorusije. Ker pogosto prihaja do sporov zaradi cene transporta, si Rusija prizadeva za vzpostavitev alternativnih transportnih poti do Evrope. Tako je prišlo do projektov izgradnje plinovodov Severni in Južni tok, ki bi omogočila transport plina mimo Ukrajine in Belorusije do

evropskih držav. Severni tok, ki je bil uradno odprt novembra 2011, preko plinovodov položenih pod Baltskim morjem omogoča transport plina v severno in zahodno Evropo. Že dalj časa pa potekajo priprave in dogovori za izvedbo projekta Južni tok, ki bi omogočil transport plina preko Črnega morja in Balkanskega polotoka do zahodne Evrope (The Past, Present and Future of Russian Energy Strategy, 2013).

Slika 3: Glavna nahajališča zemeljskega plina v Rusiji

Vir: Russia energy report, 2012.

Ruske zaloge nafte so ocenjene na 60 milijonov ton nafte, kar državo uvršča na osmo mesto na svetu po ocenjenih zalogah (Russia — Country Analysis Brief, 2012). S Savdsko Arabijo se iz leta v leto izmenjuje na prvem mestu na svetu po količini načrpane surove nafte. Največje zaloge ležijo v zahodni Sibiriji ter na območju med Uralskim hribovjem in Srednje-sibirskim višavjem (Slika 4). Rusija je tudi drugi največji svetovni izvoznik nafte, v letu 2011 je njen izvoz prestavljal 12,5 % svetovnega izvoza (Key world energy statistics, 2012). Večino izvoza (78 %) gre na evropske trge, zlasti v Nemčijo in na Nizozemsko (Russia — Country Analysis Brief, 2012). Ruska naftna industrija je po razpadu Sovjetske zveze občutno zmanjšala proizvodnjo. Tako se je količina izčrpane nafte v začetku 90. let skoraj razpolovila. Vzroki za to so predvsem v zmanjšanem obsegu industrijske proizvodnje, ki je predstavljala največjega porabnika nafte kot surovine. Težave je povzročala tudi zastarela tehnologija in izguba številnih bogatih nahajališč v novoustanovljenih državah nekdanje Sovjetske zveze. V času vladanja Vladimirja Putina je naftna industrija dobila nov zagon. Povečala so se vlaganja v tehnologijo ter v iskanje in

izkoriščanje novih nahajališč nafte. Država je omogočila investicije tujih vlagateljev, ki so prispevali potreben kapital in znanje (Erockhine, 2005, str. 13—34).

Slika 4: Glavna nahajališča nafte v Rusiji

Vir: Russia energy report, 2012.

Nahajališča naravnih virov so razpršena po celotnem območju Rusije. Po bogastvu še posebej izstopajo območja Uralskega hribovja, Sibirije in ruskega Daljnega vzhoda. Ruska industrija nafte in zemeljskega plina je pred novimi izzivi, saj so obstoječa nahajališča predvsem v zahodni Sibiriji preobremenjena in preveč izkoriščena. Proizvodnjo je potrebno razširiti na še pretežno neizkoriščena območja v vzhodni in severni Sibiriji. Z naravnimi viri in surovinami je zelo bogata tudi Arktika, kjer so s tehnološkim napredkom in klimatskimi spremembami v zadnjih letih postala dostopna nova nahajališča. Za izkoriščanje naravnih virov v neugodnih klimatskih razmerah na težko dostopnih terenih sta potrebna moderna tehnologija in znanje. Ker tega ruskim podjetjem primanjkuje, je bilo v zadnjem času ustanovljenih kar nekaj skupnih projektov z zahodnoevropskimi in ameriški podjetji. Ti imajo poleg potrebnega kapitala tudi znanje in tehnologijo za proizvodnjo v zahtevnih razmerah (Foreign investment in Russia is a win-win, 2012).

2 INSTITUCIONALNI RAZVOJ PO RAZPADU SOVJETSKE ZVEZE

2.1 Institucionalna tranzicija

Tako kot druge tranzicijske države je tudi Rusija prešla iz socialističnega v kapitalistični institucionalni sistem. Ključne značilnosti socialističnega institucionalnega sistema so bile (Pezdir, 2008, str. 20):

- Željeno makroekonomsko stanje se je oblikovalo s pomočjo sistema centralnega planiranja.
- Finančni sistem je temeljil zgolj na bančnem sistemu. Banke so večinoma opravljale funkcijo izvrševalca proračunske politike, njihova poslovna politika pa je izvirala neposredno iz centralnega plana.
- Ekonomska aktivnost je v celoti temeljila na mehanizmu centralnega planiranja, ki je kot prioriteto dejavnost dajal prednost razvoju industrije.
- Institucija zasebnega lastništva je bila odpravljena ali dopuščena v zelo omejeni obliki.
- Velikostna porazdelitev podjetij je bila v celoti drugačna kot v kapitalističnih državah. Prevladovala so velika podjetja. Srednje velikih in malih podjetij je bilo zelo malo. To je zmanjševalo sposobnost socialističnih gospodarstev, da fleksibilno odgovorijo na zunanje šoke oz. je omejevalo svobodno izbiro posameznikov.
- Centralno planiranje, poudarek na razvoju težke industrije in distorzirana velikostna distribucija podjetij oziroma odsotnost konkurence so v socialistični gospodarski sistem vnesli celo množico rigidnosti.
- Ni bilo cenovnega mehanizma, temveč so bile cene določene administrativno. V določenih sektorjih (proizvodnja energije, transport, izobraževanje, stanovanjske najemnine) so bile cene ves čas na zelo nizki ravni. Rezultat tega so bile velike cenovne distorzije.
- Posamezniki na trgu niso sprejemali svobodnih odločitev, temveč so o vsem odločale vladajoče elite.

Tranzicijo iz centralno planskega v tržni sistem lahko vsebinsko opišemo kot skupek korenitih institucionalnih sprememb (Šušteršič, 1999, str. 36). Potrebna je bila izgradnja novih institucij za podporo tržnemu sistemu. 5 ključnih institucij tržnega sistema, ki zagotavljajo delovanje tržnega gospodarstva so (Rodrik, 2000, str. 7—13):

- **Lastninske pravice.** Zgodovinske izkušnje kažejo, da so bila vsa današnja uspešna gospodarstva zgrajena na principih tržnega gospodarstva. Vzpostavitev stabilnih zasebnih lastninskih pravic je bil eden izmed ključnih elementov pri uveljavljanju sistema tržnega gospodarstva, kasneje pa tudi pri vzponu zahodnih gospodarstev ter njihovi gospodarski rasti. Brez institucije zasebnega lastništva podjetnik ne bi imel

kontrole nad donosi proizvedenih ali izboljšanih sredstev in tako tudi ne spodbude za akumulacijo in inovacije.

- **Regulacijske institucije.** Delovanje trgov je ovirano, kadar imamo opravka z moralnim hazardom, negativno selekcijo, proti-konkurenčnim delovanjem, zlorabami in drugimi tržnimi pomanjkljivostmi. Zato so v vseh uspešnih tržnih gospodarstvih prisotni regulacijski organi, ki nadzorujejo razmere na trgu. Bolj liberalizirani kot so trgi, večja je obremenitev regulacijskih institucij. ZDA imajo enega najbolj liberalnih trgov na svetu, obenem pa tudi zelo rigorozno protimonopolno zakonodajo. Za države v razvoju je značilna liberalizacija gospodarstva in sproščanje kapitalskih tokov, zato je še posebej potrebna prisotnost regulacijskih institucij. Pri hitro rastočih gospodarstvih pomanjkanje nadzora in regulacije lahko spodbudi finančno krizo, kar je vidno iz primerov Tajvana in Južne Koreje. Regulacija je še posebej potrebna v manj razvitih državah, kjer je veliko več tržnih pomanjkljivosti.
- **Institucije za makroekonomsko stabilizacijo.** Za uspešno delovanje tržnega gospodarstva je potrebno zagotoviti odpravo glavnih makroekonomskih ovir ter preprečiti trajni javnofinančni ali plačilnobilančni primanjkljaj. Ker se tržna gospodarstva sama ne morejo stabilizirati, je potrebno vzpostaviti delovanje institucij za makroekonomsko stabilizacijo. Novejše makroekonomske ugotovitve poudarjajo negativne učinke inherentne nestabilnosti finančnih trgov na realni sektor gospodarstva. Zato so gospodarstva razvila fiskalne in monetarne institucije, ki opravljajo stabilizacijsko funkcijo. Med najpomembnejšimi institucijami je centralna banka, ki opravlja funkcijo posojilodajalca v skrajni sili. Kritiki makroekonomskega stabiliziranja preko uporabe monetarnih in fiskalnih politik poudarjajo, da taka politika ne prinaša nujno pozitivnih učinkov. Glede na izkušnje nekaterih držav, zlasti Argentine, imajo lahko tovrstni ukrepi ravno nasproten učinek od zelenega. Tako je argentinska centralna banka s svojimi ukrepi pravzaprav spodbudila gospodarsko nestabilnost.
- **Institucije za socialno zavarovanje.** Za sodobna tržna gospodarstva je značilna visoka stopnja dinamičnosti, ki ima tako pozitivne kot negativne posledice. Ljudje tako niso več vezani na pripadnost določenim hierarhičnim redom (cerkvenim, vaškim, npr. odprava tlačanstva). Po drugi strani pa so izgubili podporne sisteme, ki so jim zagotavljali določen nivo socialne varnosti. Programi socialnega varstva so se začeli širiti v 20. stoletju, najprej predvsem v državah zahodnega sveta. K temu so v veliki meri pripomogli tudi izredni dogodki, ki so pretresli družbo. Taka dogodka sta bila velika gospodarska kriza, ki se je pričela leta 1929, in 2. svetovna vojna. Viri financiranja socialnih programov se razlikujejo. V evropskih državah tečejo programi predvsem v obliki transferjev iz fiskalnih virov, na drugi strani pa jih Japonska financira z drugimi oblikami (socialne zaposlitve na ravni podjetij, doživljenjska

zaposlitev). Številne države v razvoju, zlasti iz Južne Amerike, so pri uvajanju sistema tržnega gospodarstva zapostavile pomen razvoja institucij za socialna zavarovanja. Posledice so bile v družbi vidne v nenaklonjenosti reformam ter v ekonomski negotovosti.

- **Institucije za reševanje konfliktov.** Družbe se razlikujejo po stopnji njihove razcepljenosti. Nekatere so etnično in jezikovno homogene, ob tem pa so zaznamovane z relativno enakopravno razdelitvijo sredstev. Druge pa so globoko razcepljene zaradi etnične ali dohodkovne neenakosti. Znano je, da so družbeni konflikti škodljivi, ker ustvarjajo negotovost in odvrčajo od ekonomsko produktivnih dejavnosti. V zdravih družbah zato obstajajo institucije, ki preprečujejo ali omejujejo konflikte. To so med drugim vladavina prava, reprezentativne politične institucije, kvalitetno sodstvo, institucionalizirana predstavništva manjšin, svobodne volitve, socialna partnerstva in neodvisne trgovske zveze.

2.2 Privatizacija in deregulacija

V Sovjetski zvezi niso poznali zasebne lastnine, tako da so bila vsa podjetja v skupni oz. državni lasti. Zametki privatizacije so se pojavili ob koncu 80. let, ko je predsednik Sovjetske zveze postal Mihail Gorbačov. Razumel je, da država brez korenitih političnih in gospodarskih reform ne bo obstala. V okviru reformnega programa perestrojka je bil leta 1987 sprejet Zakon o državnih podjetjih, ki je podjetjem v okviru določenih mej dopuščal samostojno odločanje o količini proizvodnje in prodajnih cenah. Dovoljeno je bilo ustanavljanje zasebnih podjetij v storitvenem sektorju, proizvodnji in zunanji trgovini. Podjetnikom je bil leta 1989 omogočen najem državnega premoženja z možnostjo kasnejšega odkupa. Na tak način je bilo privatiziranih 16 % vseh podjetij (Sprenger, 2005, str. 8). Privatizacija je potekala počasi in je zajela le majhen del gospodarstva. Tako je bilo leta 1990 okoli 10 % delovne sile zaposlene v zasebnem sektorju (Shleifer, Treisman, 1998, str. 15).

Glavni del privatizacije se je tako izvršil v 90. letih. Začel se je sočasno z velikimi političnimi in gospodarskimi spremembami tedanjega časa, kot sta bila razpad Sovjetske zveze in prehod v tržni gospodarski sistem. Na voljo za privatizacijo je bilo več kot 240.000 državnih podjetij, potrebno pa je bilo izbrati primeren model privatizacije. Obstajajo 3 prevladujoči modeli privatizacije (Radygin, 1999, str. 4):

- masovna oziroma vavčerska privatizacija
- notranja razdelitev oziroma odkup s strani zaposlenih
- začetni večinski nadzor s strani zunanjih lastnikov.

Največ privržencev sta imela model masovne privatizacije, ki bi se izvedel nemudoma in kombinacija vseh 3 modelov, ki bi potekala postopoma v obdobju petih do šestih let. Sprejet je bil model masovne privatizacije, ki je začel veljati 3. julija 1991. Predvideval je več shem privatizacije, ki naj bi se razlikovale glede na velikost privatiziranih podjetij. Mala podjetja z do 200 zaposlenimi naj bi se privatizirala preko dražb in javnih ponudb. Velika podjetja z do 1.000 zaposlenimi naj bi se privatizirala kot odprte delniške družbe, ostala podjetja pa po katerikoli drugi shemi (Desai, 2005, str. 96—98).

Načrtu privatizacije so nasprotovale določene interesne skupine, ki so v 80. letih s prvo privatizacijo pridobile moč vodenja in odločanja v podjetjih. Po predvidenem privatizacijskem modelu bi te skupine velik del moči izgubile. Ta t.i. industrijski lobi je grozil, da bo preko vpliva na glasovanje v parlamentu blokiral proces privatizacije. Anatolij Čubajs, ki je bil kot član Jelcinovega kabineta zadolžen za privatizacijo, je popustil in omogočil notranjo privatizacijo. Tako so se mala podjetja prodala zaposlenim, srednja in velika podjetja pa naj bi se preoblikovala v delniške družbe s prodajo njihovih deležev prebivalstvu in nedržavnim institucijam. V ta namen so prebivalcem razdelili investicijske kupone ali vavčerje (Desai, 2005, str. 96—98).

Ruska vlada je 11. junija 1992 razglasila začetek masovne privatizacije. Razdelili so vavčerje, vrednost enega je znašala 10.000 rubljev. Z njimi so si lahko prebivalci Rusije kupili delnice srednje velikih ali velikih državnih podjetij. Tak način privatizacije je hiter in zahteva minimalno vlogo države, saj njena vloga obsega le razdelitev vavčerjev in vodenje dražb. Investiranje vavčerja v določeno podjetje je pomenilo prenos deleža podjetja na določeno osebo oz. njegovega zastopnika v investicijskem skladu. Ustanovljeni so bili tudi posebni investicijski skladi, ki so imetnikom vavčerjev zmanjšali investicijsko tveganje zaradi razpršitve sredstev. Ob tem pa so tudi minimizirali stroške zbiranja in posredovanja informacij v zvezi s privatizacijo (Desai, 2005, str. 96—98).

Do konca leta 1994 je bilo privatizirano 90 % kapitala malih podjetij in 70 % kapitala srednje velikih podjetij. Masovna privatizacija ni dosegla svojega namena, ki je bil spodbuditi rast srednjega družbenega razreda. Namesto tega je večina javne lastnine končala v rokah menedžerjev oziroma notranjih lastnikov. Pogosto se to fazo privatizacije označuje za insidersko oziroma privatizacijo oligarhije. Vzroke za to lahko iščemo tudi v neinformiranosti prebivalstva o pomenu in vrednosti vavčerjev. Velik del prebivalstva ni imel zaupanja v njihovo vrednost, zato so jih prodajali močno pod ceno. Na ta način se je močno okoristil določen krog posameznikov (Kim & Yelkina, 2003).

Kritike te prve faze privatizacije poudarjajo, da je bila privatizacija izpeljana prehitro. Napaka naj bi bila tudi v tem, da so naenkrat prodajali preveč podjetij iz sektorja industrije in naravnih virov. S tem so podjetjem močno znižali cene. Vzroke za tako hitro privatizacijo lahko iščemo v tem, da so voditelji privatizacijskega procesa želeli na hitro

zmanjšati moč stare nomenklature. Vendar se je to izrodilo. Stara vodstva ne samo da so ohranila moč in položaje, temveč so večinoma še povečala svoj vpliv in pridobila večinske deleže podjetij (Kim & Yelkina, 2003).

Začetek druge faze privatizacije je leta 1994 z dekretom naznanil predsednik Boris Jelcin. Cilj te faze je bila privatizacija preostalih državnih podjetij, s čimer bi povečali prihodke državnega proračuna in povečali učinkovitost podjetij. Ta faza privatizacije je bila poimenovana investicijsko orientirana prodaja oziroma 'loans-for-shares' shema. Država je na dražbo uvrstila delnice podjetij. Dražbe naj bi bila odprte in namenjena vsem, vendar v resnici temu ni bilo tako. Domači ponudniki so bili največkrat označeni za neprimerne, tujcem pa sploh ni bilo dovoljena udeležba. Tako so na dražbah večinoma sodelovale le poslovne banke, ki so bile obvezane, da za največ tri leta obdržijo delnice podjetij v zameno za posojilo. Država pa je ohranila časovno neomejeno pravico do odkupa teh delnic (Treisman, 2010, str. 6—20).

Tako je država dala v najem kasneje pa prodala 12 velikih državnih podjetij v zameno za posojila v vrednosti 800 milijonov dolarjev. Če vlada do septembra 1996 ne bi poplačala dolgov, bi upniki lahko izvedli dražbo teh deležev. Kasneje so to tudi storili, deleže podjetij pa so večinoma prodali kar sami sebi (Treisman, 2010, str. 6—20).

Največjih podjetij so se tako polastili privilegirani krogi zasebnih investitorjev, ki so za pravzaprav smešno majhne zneske dobili v last najboljša in strateško najpomembnejša ruska podjetja. Predvidena je bila prodaja 43 podjetij, vendar so številna vodstva uspeli doseči izključitev njihovih podjetij iz te privatizacijske sheme. Kasneje so se jih prilastili z notranjim odkupom. Na dražbi jih je ostalo 16. Od tega za 4 niso dobili nobene ponudbe, tako da so jih prodali 12. Med temi so bila mnoga največja ruska podjetja z izjemnim strateškim pomenom. Med drugimi je bil tako privatiziran Norilsk Nickel, proizvajalec več kot četrte svetovne količine niklja in tretjine svetovne količine kobalta, ter naftna podjetja Lukoil, Jukos in Sidanko (Treisman, 2010, str. 6—20).

Cene, ki so jih ponujali na dražbi, so bile od 10 do 30 krat nižje od tržnih cen, po katerih so se trgovale delnice teh podjetij na prostem trgu sredi 90. let. Podjetja so bila torej prodana po ceni, ki znaša 1 do 3 % dejanske tržne vrednosti. Čez noč je tako nastal krog posameznikov z izjemno finančno ter tudi politično močjo. Ta faza privatizacije je pogosto označena kot rop stoletja. Oligarhi so imeli v času vodenja države Borisa Jelcina tudi velik vpliv na politiko Rusije. Jelcinov naslednik Vladimir Putin njihovega vpletanja v politiko ni več dopustil (Treisman, 2010, str. 6—20).

Eden izmed vzrokov, zaradi katerih se je predsednik Jelcin odločil za to sporno shemo privatizacije, je bil velik fiskalni deficit Rusije leta 1995. Rusija je potrebovala finančna sredstva za boj proti inflaciji. Drugi vzrok pa so bile bližajoče se predsedniške volitve leta

1996. Jelcin se je v času volilne kampanje za osvojitve drugega predsedniškega mandata, ki se mu je sodeč po merjenjih javnega mnenja vse bolj oddaljeval, po pomoč obrnil na krog oligarhov. V zameno za finančno pomoč jim je omogočil pridobitev deleža največjih podjetij in s tem nepredstavljivo bogatenje (Treisman, 2010, str. 6—20).

Druga faza ruske privatizacija je postala simbol vseh napak Jelcinove reformne politike. V njej javnost vidi izvorni greh za glavne probleme ruske družbe in gospodarstva v 90. letih. Med drugim je Rusijo prizadela kraja družbenega premoženja in porast revščine. Povečala se je tudi dohodkovna neenakost v družbi in tako pospešila družbeno razslojevanje. Vendar pa, kot ugotavlja Daniel Treisman v svoji študiji *Loans-for-shares-revisited*, implementacija samo te privatizacijske sheme ni edini krivec za vse probleme. Velik del krivde gre pripisati tudi prvi fazi privatizacije. Tedaj si je stara nomenklatura, t.i. rdeči direktorji, prilastila družbeno bogastvo in moč. Vrednost prodanega delež podjetij v tej fazi privatizacije je bil skupno manjši kot samo vrednost prodanega dela Gazproma, ki je bil privatiziran v procesu masovne privatizacije. Pri oceni podplačanosti kupljenih deležev privatiziranih podjetij naj ocenjevalci ne bi upoštevali tveganj, ki so jih prevzeli kupci. Ta tveganja zajemajo tveganje zmage komunistov na volitvah leta 1996, ki so privatizaciji odločno nasprotovali. Tveganje so predstavljale tudi nizke cene surovin in možnost, da bi vlada zaradi slabe javnofinančne situacije podjetja dodatno obdavčila. Treisman tudi dokazuje, da so privatizirana podjetja oligarhov veliko investirala ter poslovala nadpovprečno dobro, s čimer so veliko prispevala k ruskemu gospodarskemu razcvetu. Poslovni rezultati so bili neprimerno boljši kot v podjetjih, ki jih je vodila stara nomenklatura menedžerjev (Treisman, 2010, str. 6—20).

Večina postopkov v gospodarstvu ni bila usmerjena le v privatizacijo, temveč tudi v ponovno nacionalizacijo. Ko je Vladimir Putin leta 1999 na mestu predsednika države nasledil Borisa Jelcina, je napovedal nacionalizacijo nekaterih že privatiziranih podjetij, zlasti na področju energetskega sektorja. Putin je v energetiki videl strateško izjemno pomembno panogo, s katero si država lahko zagotovi gospodarsko in politično moč. Najbolj odmeven primer je bila nacionalizacija naftnega giganta Jukos, katerega lastnik oligarh Mihail Hodorkovski je bil obsojen zaradi poneverb in utaje davkov. Jukos je bil na dražbi prodan državnemu podjetju Rosneft, ki je postalo eno največjih ruskih naftnih podjetij (Putin defends Rosneft purchase of Yukos unit, 2004).

Pri deregulaciji cen gre za dejanja, ki se zgodijo brez posebnega pravnega akta. Gre za sestavni del institucionalnih sprememb. Glavna težava pri liberalizaciji cen je njen vpliv na inflacijo in posledično na makroekonomske stabilizacije. Obstajajo velike razlike med liberalizacijo cen v menjalnem in nemenjalnem sektorju tranzicijskega gospodarstva.

V menjalnem sektorju so bila prisotna večinoma velika državna podjetja in trgovine na drobno, ki so imele na trgu določen monopolni položaj. Zato je obstajala bojazen, da bi

lahko liberalizacija cen preko visoke inflacije vplivala na uresničevanje makroekonomske stabilizacije. Pokazalo se je, da je demonopolizacija predolg proces, da bi se odvil hkrati s privatizacijo. Bojazen o visoki inflaciji se ni izkazala za upravičeno. Za razliko od monopolnih podjetij v tržnih gospodarstvih se morajo taka podjetja v tržnem gospodarstvu soočiti s procesom mikroekonomskega prilagajanja. Prednost pred maksimiranjem dobička pa ima boj za preživetje na odpirajočem se domačem trgu.

Nemenjalni sektor se ni soočal s pritiskom tuje konkurence. Tako liberalizacija cen ni bila uresničena v celoti zaradi vpliva na inflacijo. Država je ohranila nadzor in regulacijo nad cenami določenih proizvodov in storitev nemenjalnega sektorja, s tem pa kontrolo nad cenovno stabilnostjo kot enih ključnih pri tranziciji gospodarstva v tržni sistem (Žižmond, Novak, 2005, str. 9—12).

Ruska država je z deregulacijo cen začela januarja 1992. Zaradi strahu pred vplivom na inflacijo so bile izvzete cene nafte. Cene so bile tako določene administrativno, leta 1992 je znašala 5 % svetovne cene. Kasneje so administrativni nadzor počasi ukinjali, do leta 1995 so zmanjšali izvozne dajatve in ukinili kvote na izvoz. Leta 1995 je tako cena nafte na ruskem trgu znašala 70 % svetovne cene. Regulacija je bila pričakovana, saj ima gibanje cen nafte velik vpliv tako na inflacijo kot na raven gospodarske aktivnosti celotnega ruskega gospodarstva (Mcpherson, 2006, str. 6—7).

Cilj deregulacije posameznih gospodarskih panog je povečati konkurenčnost domačega gospodarstva in doseči višjo produktivnost. Posledično se tako poveča učinkovitost panoge in dosežejo nižje cene proizvodov in storitev. Rusija je v času dolgotrajnih pristopnih pogajanjih za vstop v WTO prestrukturirala gospodarstvo, spremenila zakonodajo in deregulirala številne panoge gospodarstva. Kljub temu pa obstaja še kar nekaj sektorjev gospodarstva, ki so močno regulirani. Izstopajo predvsem energetske, bančni ter vojaško-industrijski sektor.

2.3 Kakovost institucionalnega okolja

2.3.1 Definicija kakovosti institucionalnega okolja

Kakovost institucionalnega okolja predstavlja enega od nujnih predpogojev vzpostavljanja konkurenčnosti gospodarstva in dolgoročne gospodarske rasti. Raziskave kažejo, da je kakovost institucionalnega okolja močno in premosorazmerno povezana z višino dohodka na prebivalca. Vpliva tudi na rast dohodka na prebivalca in na gospodarsko rast. Onem gospodarska rast ne more spontano prispevati h kakovosti institucionalnega okolja, temveč drži ravno obratno. Zavestni politični ukrepi, ki so usmerjeni k izgradnji spodbudnega

institucionalnega okolja, prispevajo h gospodarski rasti (Vehovar, Zajc, Starman, Kovač, 2004).

Kakovost institucionalnega okolja merimo z institucionalnimi kazalniki, ki jih delimo na tri skupine. Ločimo pravne, politične in ekonomske kazalnike. Pravni kazalniki merijo kakovost pravnih institucij, ki so v družbi najširše zastopane. Obsegajo vse državne pravne institucije, med drugim ustavo, zakonodajo in zasebne pravne institucije. Politični kazalniki ocenjujejo spoštovanje pravil igre, ki jih uporabljamo, ko govorimo o politiki in političnem sistemu. To zajema volivce, volilne sisteme in pravila, volilne stranke itd. Ekonomski kazalniki pa ocenjujejo institucije, ki varujejo zasebno lastnino in delujoči trg, vzpostavljajo regulacijo in ovire ter varovala pri poslovanju. Med bolj reprezentativne kazalnike kakovosti institucionalnega okolja uvrščamo indeks ekonomske svobode in indeks zaznavnosti korupcije, ki ju bom v nadaljevanju predstavil.

2.3.2 Indeks ekonomske svobode

Indeks ekonomske svobode, ki ga meri institut Heritage, je izračun povprečja 10 individualnih ekonomskih svoboščin, ki najbolj vplivajo na institucionalno uokvirjanje gospodarske rasti. Vsaka izmed njih je ocenjena z ocenami od 0 do 100, s tem da ocena 100 predstavlja maksimalno ekonomsko svobodo. Indeks ocenjuje ekonomsko svobodo v 179 državah. Glede na končno oceno so države razvrščene v 4 skupine (Heritage, 2012) :

- svobodne države
- večinoma svobodne države
- večinoma nesvobodne države
- nesvobodne države

Strokovnjaki so ugotovili, da države z večjo ekonomsko svobodo dolgoročno dosegajo višjo gospodarsko rast. Po vrednosti indeksa ekonomske svobode je Rusija v letu 2012 z oceno 50,5 zasedla šele 144. mesto izmed 179 ocenjenih držav na svetu in se tako na lestvici uvršča med večinoma nesvobodne države. Med evropskimi državami je zasedla 41. mesto med 43. ocenjenimi državami. Glede na ocene preteklih let je dosegla napredek na področju poslovne svobode, predvsem pri deregulaciji gospodarstva in postopnem zmanjševanju administrativnih ovir. Slabše rezultate pa je dosegla na področju javnih financ in potrošnje. Skupna ocena odraža stanje ruske države in gospodarstva, ki ga pestijo številni problemi. Ruska politika jih mora začeti sistematično reševati, če želi ustvariti dolgoročno uspešno gospodarstvo (Heritage, 2012).

Indeks sestavljajo sledeče kategorije ekonomske svobode (Beach & Kane, 2007, str. 38—39):

- **Svoboda pred korupcijo.** Korupcija predstavlja velik gospodarski problem, saj spodkopava gospodarsko svobodo z uvajanjem negotovosti v gospodarske odnose. Ob tem omejuje razvojne spremembe, konkurenco na trgu ter zmanjšuje produktivnost gospodarstva in domače povpraševanje. Indeks svobode pred korupcijo meri raven korupcije v poslovnem svetu, državni administraciji in pravnem sistemu. Merjenje indeksa izvira iz podatkov Indeksa mednarodne zaznave korupcije (Corruption perception index, v nadaljevanju CPI), ki meri raven korupcije v 176 državah. Temelji na točkovni lestvici od 1 do 10. Ocena 1 predstavlja močno skorumpirano vlado, končno oceno pa se izračuna tako, da se indeks CPI pomnoži z 10. V tej kategoriji je Rusija dosegla zelo slab rezultat z oceno 21, kar kaže na velik problem korupcije v državi.
- **Lastninske pravice.** Lastninska pravica je eden ključnih elementov tržnega sistema in predstavlja motivacijo posameznikom za gospodarsko aktivnost. Za zaščito lastninskih pravic je zelo pomembno delovanje pravnega sistema. Zagotavljanje lastninskih pravic predstavlja spodbudo posameznikom za udeležbo v gospodarskih aktivnostih. Svoboda lastninskih pravic meri možnost pridobivanja zasebne lastnine in zagotavljanje njene pravne varnosti. Rusija je bila tudi v tej kategoriji zelo slabo ocenjena z oceno 25, kar kaže na velik problem varovanja lastninskih pravic. Problematično je spoštovanje predpisanih pogodb, varstvo zasebne in predvsem intelektualne lastnine, ki je na zelo nizkem nivoju. Varstvo intelektualne lastnine je v Rusiji sicer zakonsko opredeljeno, vendar nadzora nad njegovim izvajanjem praktično ni. Rusija je tako ob Kitajski ena najhujših svetovnih kršiteljic pravil s področja intelektualne lastnine. To se bo z vstopom v WTO bržčas spremenilo, saj je bil eden od pogojev za vstop Rusije v to organizacijo tudi podpis mednarodnega sporazuma o zaščiti pravic intelektualne lastnine TRIPS.
- **Davčna (proračunska) svoboda.** Davčna svoboda meri breme, ki ga vlada naloži gospodarski aktivnosti. Nižja kot je stopnja obdavčitve, večja je davčna svoboda v gospodarstvu. Na tem področju je bila Rusija zelo dobro ocenjena z oceno 82,5, saj je z davčnimi reformami predvsem leta 2001 zelo razbremenila gospodarstvo. Tako je ustvarila eno izmed najbolj ugodnih davčnih okolij v Evropi. Davek na dohodek je med najnižjimi na svetu, saj znaša le 13 %. Ob tem so leta 2009 znižali tudi davek na dobiček iz 24 % na 20 %, pa tudi DDV je z 18 % splošno stopnjo med nižjimi v Evropi.
- **Obseg vlade.** Obseg države meri velikost državne porabe. Javni izdatki večinoma predstavljajo izdatke za javne dobrine, za katere naj bi država poskrbela bolj učinkovito kot trg. Rusija je dosegla oceno 48,6. Na tem področju se njena ocena slabša. Javni izdatki se v zadnjih letih povečujejo in so tako so v letu 2011 znašali 41 % BDP, javni dolg pa je istega leta predstavljal 11 % BDP in je prav tako narasel. Javni

dolg naj bi se do leta 2014 povečal na 17 % BDP, s čimer bo Rusija pokrila povečan proračunski primanjkljaj in spodbudila investicije.

- **Monetarna svoboda.** Stabilna monetarna politika je eden ključnih elementov uspešnega gospodarstva, saj zagotavlja stabilnost cen in spodbuja investicije ter varčevanje. Cilj gospodarstva je nizka inflacija, saj ta zmanjšuje realno vrednost premoženja in povzroča neravnovesje med cenami in nepravilno alokacijo resursov. Monetarna svoboda se ocenjuje na podlagi 2 komponent, povprečne stopnje inflacije zadnjih 3 let in kontrole cen. Rusija je na tem področju prejela oceno 66,3. Ruska vlada je uspela v zadnjih letih precej omejiti inflacijo, na cene pa še vedno vpliva preko subvencij in številnih podjetij v državni lasti. Ti ukrepi se zlasti poznajo na cenah nafte in zemeljskega plina.
- **Svoboda investiranja.** Svoboda investiranja meri državne omejitve domačih in tujih investicij. Omejitve tujega kapitala zmanjšujejo dotok kapitala in omejujejo ekonomsko svobodo. Poleg tega omejevanje tujega kapitala zavira gospodarsko rast, saj neposredne tuje investicije (v nadaljevanju NTI) med drugim doprinesejo svež kapitala, nova znanja, tehnologijo ter managerska in organizacijska znanja. Na tem področju je Rusija prejela zelo slabo oceno 25, kar kaže, da je svoboda investiranja je v Rusiji na zelo nizki ravni. NTI je malo, vzroki pa so v korupciji, dolgotrajnih administrativnih postopkih in omejevanju s strani države. Priložnost za izboljšanje svobode investiranja predstavlja nedavni vstop v WTO.
- **Finančna svoboda.** Finančna svoboda meri vladni nadzor nad bankami. Država z opravljanjem nadzora nad bančnim sektorjem sicer zagotavlja spoštovanje pravil igre in finančno varnost, vendar pa je pretirana kontrola lahko škodljiva. Optimalno delovanje bank je tako omejeno ali preprečeno, saj lahko vlada s svojim delovanjem vzpostavi določene nepravilnosti in korupcijo. Finančna svoboda v Rusiji je bila z oceno 40 slabo ocenjena, saj je bančno-finančni sektor je v Rusiji dokaj slabo razvit in še precej reguliran. Vstop tujih bank na ruski trg je otežen predvsem zaradi dolgih administrativnih postopkov in težavnosti pridobivanja licenc za delovanje.
- **Svoboda trga dela.** Svoboda trga dela ocenjuje sposobnost sodelovanja delodajalcev z delovno silo na trgu dela brez vmešavanja države. Meri se na podlagi 4 komponent in sicer minimalne plače, rigidnosti delovnih ur, omejitev pri odpuščanju presežnih delavcev ter stroškov odpuščanja presežnih delavcev. Rusija je na tem področju dosegla oceno 63,5, kar kaže na določene pomanjkljivosti. Problematična je predvsem nefleksibilna delovna zakonodaja, ki omejuje zaposlitvene priložnosti in skupno rast produktivnosti.

- **Poslovna svoboda.** Poslovna svoboda meri obseg regulacije in ovire pri poslovanju v določeni državi. Regulacija je predvsem v obliki obdavčevanja, največje ovire pa so administrativne narave. Ocenjuje se torej, kako dolgotrajen in zapleten je postopek ustanavljanja, poslovanja in zapiranja podjetja. Rusija je na tem področju prejela oceno 65,1. Poslovno okolje v Rusiji se počasi izboljšuje, velik problem pa še vedno predstavljajo korupcija, administrativne ovire in dolgotrajnost upravnih postopkov.
- **Svoboda trgovanja.** Svobodo trgovanja omejujejo kvote, carine in regulacijske omejitve. Ocenjuje se na podlagi 2 kriterijev, povprečne utežne carine na trgovanje in necarinske omejitve trgovanja. Rusija je dosegla oceno 68, kar kaže na to, da je trgovanje na določenih področjih še vedno močno omejeno. Vendar pa bo vstop v WTO številne omejitve zmanjšal ali odpravil.

2.3.3 Indeks zaznavnosti korupcije (CPI)

Indeks zaznavnosti korupcije je bil oblikovan leta 1995 s strani mednarodne nevladne organizacije Transparency International. Indeks je namenjen merjenju zaznane stopnje korupcije v 176 državah iz celega sveta. Temelji na analizi raziskav in meritev korupcije pri tujih poslovnem, političnih in gospodarskih analitikih, akademikih, novinarjih in pri splošni javnosti. Vrednost indeksa je bila do leta 2012 med 0 in 10, od leta 2012 pa med 0 in 100. Maksimalna vrednost indeksa pomeni, da v državi ni mogoče zaznati korupcije, ocena 0 pa, da je v državi precej korupcije (Transparency International, 2013).

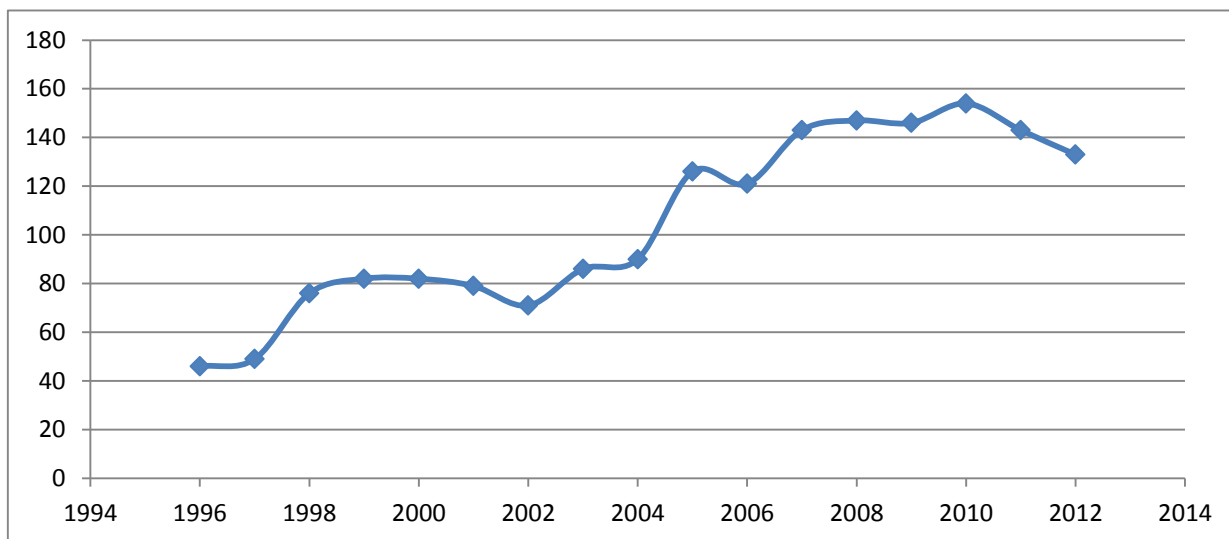
Korupcija dandanes predstavlja enega večjih družbenih problemov, saj ima negativne politične, ekonomske, socialne in psihološke posledice. Ekonomske posledice se med drugim kažejo v manjši gospodarski rasti, saj korupcija oslabi institucionalno okolje, od katerega je odvisna gospodarska rast. Podkupnine, monopoli in klientelizem ohromijo delovanje trga. Cena in kvaliteta nista več odločilna kriterija za pridobivanja poslov. Posledično se zmanjšuje tudi produktivnost gospodarstva, saj na razpisih za javna naročila izpadejo boljša oz. bolj produktivna podjetja. Korupcija se kaže tudi v davčnih utajah, kar ima za posledico manj davčnih prihodkov. Negativen vpliv ima tudi na pretok kapitala, zlasti na NTI. Zmanjšuje tudi velikost in učinkovitost investicij. Večja, kot je stopnja korupcije v državi, manj privlačna je država za tuje investitorje.

Problem predstavlja tudi birokratska podkupljivost, ki ovira poslovanje in slabša kakovost javne uprave. Potrebno bi bilo poenostaviti birokratske postopke in jih narediti bolj transparentne, s čimer bi zmanjšali možnost za korupcijo. Kot pojavno obliko korupcije lahko štejemo tudi klientelizem, s katerim na ključne položaje v družbi prihajajo osebe, povezane z vladajočo elito. Pomembnih položajev v gospodarstvu tako ne zasedajo najsposobnejši kadri, obenem pa postopki izbire niso transparentni. Poleg posledic na

delovanje gospodarstva lahko to privede tudi do bega možganov, emigracije najbolj usposobljene in izobražene delovne sile v tujino, s čimer država izgublja najsposobnejše kadre. Kot bom v nadaljevanju podrobneje opisal predstavlja beg možganov enega večjih problemov ruske družbe. Vse več izobražencev odhaja v tujino med drugim tudi zaradi korupcije in klientelizma, ki ovirata njihove karijerne možnosti.

Problem korupcije se je v Rusiji prvič resneje pojavil po prehodu v tržni sistem in danes predstavlja enega najbolj perečih problemov ruskega gospodarstva. Moč pravnega sistema je v procesu tranzicije oslabela in razrasla se je korupcija, predvsem v javnem sektorju. Privatizacija, ki je bila v veliki meri izpeljana na sporen način, je v javnosti predstavljala simbol nekaznovane korupcije. Porast korupcije po končanem procesu tranzicije je bila v Rusiji zelo velika in očitna. Tako je med letoma 1996 in 2010 padla iz 46. na 154. mesto (Slika 5). V zadnjih letih se stanje počasi izboljšuje. Tako je bila leta 2012 vrednost Indeksa zaznavnosti korupcije za Rusijo 28 (Transparency International, 2013), s čimer je na lestvici v primerjavi z letom 2010 napredovala za 21 mest in se tako uvrstila na 133. mesto med 176 ocenjenimi državami. To kaže na prve učinke aktivnejše ruske politike v boju proti korupciji v zadnjih letih. Izpostavimo lahko predvsem sprejetje nacionalne protikorupcijske zakonodaje in ratifikacijo Konvencije Združenih narodov proti korupciji, ki je prvi pravno zavezujoč mednarodni instrument za boj proti korupciji. Med drugim zavezuje k ustanovitvi protikorupcijskih organov in ureditvi protikorupcijske zakonodaje (Snapshot of the Russia Country Profile, 2012).

Slika 5: Uvrstitev Rusije na lestvici korupcije TI v obdobju 1996—2012

Vir: Transparency International, 2013.

3. RAZVOJ IN ZNAČILNOSTI RUSKEGA GOSPODARSTVA PO LETU 1990

3.1. Strukturne spremembe in značilnosti posameznih gospodarskih sektorjev

Struktura ruskega gospodarstva se je po razpadu Sovjetske zveze zelo spremenila. V Sovjetski zvezi kot močno industrializirani državi je bila industrija najpomembnejša gospodarska panoga. V njej je bila zaposlena slaba polovica ruske delovne sile. Kmetijstvo je bilo kolektivizirano in organizirano v sistem zadružnih in državnih posestev. Bilo je deležno velikih subvencij. Oblast si je prizadevala ohranjati kmetijsko dejavnost tudi v neproduktivnih panogah in s tem posredno ohranjati poseljenost demografsko ogroženih območij. Storitveni sektor je bil v Sovjetski zvezi precej zastavljen in je pravi razcvet doživel po prehodu v tržno usmerjeno gospodarstvo.

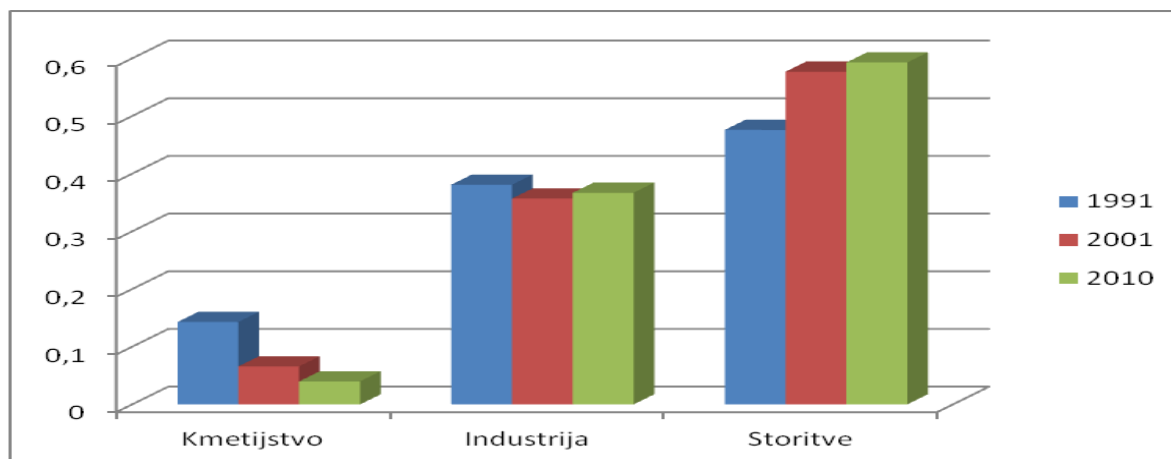
Tabela 1: Trend zaposlitve po sektorjih (v %)

	1989	2001	2010
Kmetijstvo	13,0	10,8	9,8
Industrija	43,0	27,8	27,5
Storitve	44,0	61,4	62,7

Vir: CIA, The World Factbook, 2012

Prehod iz centralno planskega v tržno usmerjen gospodarski sistem je prinesel veliko sprememb. Gospodarski subjekti so morali začeti poslovati tržno, iskati kupce in dobavitelje ter pokrivati stroške. To je najbolj prizadelo industrijski sektor, ki se je v 90. letih preoblikoval in skrčil. Povečal se je predvsem pomen storitvenega sektorja, kjer je zaposlitev poiskalo veliko presežne delovne sile iz ostalih sektorjev. Zmanjšal se je tudi pomen kmetijskega sektorja, ki se je predvsem zaradi ukinitve subvencioniranja v 90. letih močno skrčil.

Slika 6 : Prispevek posameznih sektorjev k BDP-ju (% v BDP)

Vir: Cia, *The World Factbook*, 2012.

3.1.1 Industrija

Industrija je bila v Sovjetski zvezi vodena s strani države in je bila brez konkurence. Proizvodnja in prodaja sta bili zagotovljeni in administrativno določeni. Prevladovali sta težka in vojaška industrija. Industrija blaga za široko porabo je bila močno zapostavljena. Po prehodu v tržno gospodarstvo pa so podjetja morala začeti poslovati tržno, iskati kupce in dobavitelje ter pokrivati stroške. Tako se je industrijski sektor v 90. letih preoblikoval in skrčil. V obdobju 1989—95 se je industrijska proizvodnja zmanjšala za več kot polovico, najbolj pa sta bili prizadeti predelovalna (tekstilna, obutvena, živilska), strojna in obrambno-vojaška industrija. Predelovalna industrija predvsem zaradi padca kupne moči in konkurence kakovostnejšega uvoženega blaga, strojna in obrambno-vojaška industrija pa zaradi upada investicij in konca oboroževalne tekme z ZDA (Natek & Natek, 2006, str. 153). Delež zaposlenih v industriji se je v obdobju 1989—2001 zmanjšal iz 43,0 % na 27,8 % (Tabela 1).

Začetek gospodarske rasti leta 1999 je povečal domače povpraševanje in okrepil državno blagajno. Tako so se povečale investicije v industrijo, predvsem obrambno-vojaško. V obdobju 1999—2008 se je industrijska proizvodnja vseskozi povečevala. V letu 2008 je zaradi gospodarske krize močno upadla, od leta 2009 pa spet beleži rast industrijske proizvodnje (CIA, 2012). Še hitrejši razvoj industrijskega sektorja omejuje zastarela proizvodnja, ki večinoma sloni še na sovjetski tehnologiji. Potrebna so velika vlaganja v posodobitev tehnologije. Najpomembnejše industrijske panoge so:

- **Obrambna industrija.** Rusija je druga največja svetovna izvoznica orožja takoj za ZDA. V tej panogi je zaposlene 20 % delovne sile v proizvodnji (Moscow Armada,

2012). Po razpadu Sovjetske zveze je panoga v 90. letih stagnirala. V času gospodarske krize so se zmanjšale državne investicije v vojaški sektor, tako da je bila obrambna industrija odvisna predvsem od izvoza. Po okrevanju gospodarstva so se investicije spet začele povečevati, tako so se samo v obdobju 2006—2009 podvojile (Russian defense spending, 2012). Državni vrh tudi v prihodnje načrtuje povečanje vojaškega proračuna, saj je ruska vojaška oprema precej zastarela. Predsednik Putin je tako leta 2012 napovedal, da namerava Rusija v prihodnjem desetletju za modernizacijo vojske in obrambne industrije porabiti 700 mrd dolarjev (Putin promises military investment, 2012). Problem panoge predstavlja pomanjkanje investicij v tehnologijo, razvoj in posodobitev proizvodnje, ki je tako precej zastarela. Vstop tujega kapitala v panogo za zdaj ni mogoč, saj država želi obdržati popoln nadzor nad vojaškim sektorjem. Težavo pa predstavlja tudi pomanjkanje kvalificirane delovne sile, saj se je večji del zaposlenih starejši, ki se je izobrazil v Sovjetski zvezi.

- **Naftna industrija.** Rusija je v svetovnem merilu največja izvoznica zemeljskega plina in druga največja izvoznica nafte. Po razpadu Sovjetske zveze je panoga dolga leta stagnirala zaradi zastarele tehnologije in izgube nahajališč v nekdanjih državah Sovjetske zveze. Udarec industriji je predstavljal tudi manjše povpraševanje, ki je bilo posledica zmanjšanja industrijske proizvodnje. Po letu 1999 se količina načrpane nafte in plina spet povečuje. Panoga potrebuje investicije, ki bi zagotovile kapital, tehnologijo in znanje črpanja v težkih pogojih (Erockhine, 2005, str. 13—34).
- **Avtomobilska industrija.** Že v Sovjetski zvezi je bila avtomobilska industrija dobro razvita. V Rusiji je po začetni stagnaciji industrija doživela pravi razcvet, saj je bil ruski trg v zadnjem desetletju eden najhitreje rastočih avtomobilskih trgov v Evropi. K temu je veliko prispevala gospodarska rast in dvig življenjskega standarda prebivalstva, kar se je odrazilo v povečani stopnji motorizacije. Ta je v letu 2012 znašala 270 vozil na 1.000 prebivalcev, kar je še vedno precej manj od najbolj razvitih držav kot sta Nemčija in ZDA (500 oziroma 850 vozil na 1.000 prebivalcev). Ruski avtomobilski trg ima tako še veliko prostora za rast. Zarad velikega in hitro rastočega trga je Rusija deležna številnih naložb tujih avtomobilskih proizvajalcev, kot so Volkswagen, Hyundai in Suzuki. Ruska vlada je domačemu avtomobilski industriji v preteklosti pomagala tudi z uvedbo visokih carin na uvoz novih in rabljenih avtomobilov. Z vstopom v WTO je bila prisiljena carine znižati, najprej takoj za 10 %, po koncu 7 letnega prehodnega obdobja pa še za dodatnih 10 %. V tem času se bo moral domač avtomobilski sektor prilagoditi in postati bolj konkurenčen. Po obdobju recesije med letoma 2008 — 2011 je ruska avtomobilska industrija ponovno v vzponu. Tako naj bi ruski avtomobilski trg do leta 2015 prehitel nemškega in tako postal največji v Evropi (Russia's car market races ahead, 2012).

3.1.2 Kmetijstvo

Kmetijstvo je bilo v Sovjetski zvezi v veliki meri kolektivizirano in organizirano v sistem državnih posestev (sovhozov) in združnih posestev (kolhozov). Kolhozi so nastali z združitvijo samostojnih kmetij v zadruge. Obseg in vrsta pridelkov sta bila predpisana. Večji del pridelkov so kolhozniki morali oddati v obvezen odkup, manjši del pa jim je ostal za lastne potrebe ali za morebitno prodajo na trgu. Sovhozi so bila velika državna posestva, njihov namen je bil doseči čim večji donos ob specializaciji in uporabi mehanizacije. Kmetijski sektor je bil v Sovjetski zvezi zelo neproduktiven. Kljub temu, da je bilo v zasebni lasti le 3,0 % obdelovalnih površin, se je na teh pridelalo kar 25 % pridelkov (Soviet Union – Policy and Administration, 2012).

Kmetijski sektor je bil v Sovjetski zvezi deležen velikih subvencij. Subvencioniranje je potekalo na 3 načine. Bilo je deležno velikih subvencij iz proračuna, tako je bilo leta 1990 kar 10 % BDP namenjenih kmetijskemu sektorju. Cene proizvodov in storitev za tekočo porabo in investicije v kmetijstvu so bile administrativno določene pod tržno vrednostjo. Prav tako pa so bile cene kmetijskih proizvodov namenjenih za prodajo določene nad tržno vrednostjo. Najpomembnejša panoga v kmetijstvu je bila živinoreja. Njenemu razvoju je bilo posvečeno največ pozornosti in sredstev. Med letoma 1970 in 1990 se je tako proizvodnja v živinoreji povečala za 60 % (Liefert & Liefert & Serova, 2010).

Prehod v tržno gospodarstvo in kapitalizem je močno prizadela kmetijski sektor. V 90. letih se je proizvodnja v kmetijstvu občutno zmanjšala, vzrok za to je predvsem v prestrukturiranju kmetijstva. Neproduktivne panoge, kot je bila živinoreja, so se močno skrčile. Državne subvencije so se zmanjšale in so bile v določenem obdobju skoraj ukinjene. Najbolj prizadeta panoga je bila živinoreja (Putin Agricultural Policies, 2012).

Privatizacija je v kmetijstvu potekala počasi. Vzroki za to so bili v pomanjkanju jasnih in doslednih zakonov in predpisov. Institucionalne spremembe, ki zadevajo kmetijstvo, so se uvajale počasi. Ustrezna zakonodaja je bila sprejeta šele leta 2000 z Zemljiškim zakonom, ki je legaliziral privatizacijo kmetij in leta 2003 s sprejetjem amandmajev k hipotekarnemu zakonu. Med prevladujoče oblike lastništva uvrščamo velike podjetniške kmetije, ki so nastale s privatizacijo združnih posestev ter zasebne oziroma družinske kmetije. Produktivnost kmetijstva je tudi v novem sistemu ostala nizke (Putin Agricultural Policies, 2012).

Kmetijska proizvodnja se je po letu 2000 začela povečevati, še posebej proizvodnja žita. Država je začela dvigovati višino subvencij namenjenih kmetijstvu. Največjega povečanja subvencij je bila deležna živinoreja. K povečani proizvodnji je precej pripomogla tudi uveljavitev kmetijskega holdinga kot nove oblike lastniške strukture v kmetijstvu. Gre za vertikalno integrirana kmetijska podjetja, ki združujejo primarno kmetijstvo, predelavo,

distribucijo in včasih tudi prodajo na drobno. Kmetijski holdingi so tudi najbolj produktivna in učinkovita oblika lastniške strukture v ruskem kmetijstvu. Širiti so se začela po letu 2000. Med letoma 2003 in 2008 se je njihov delež obdelovalnih površin povečal iz 3 na 10 % (Farming makes a comeback in Russia, 2008).

Cilj ruske kmetijske politike je predvsem oživitev sektorja živinoreje, kateremu namenjajo največji delež subvencij. Velik izziv za pred tujo konkurenco še vedno delno zaščiteno rusko kmetijstvo predstavlja vstop v WTO. Med pristopnimi pogajaji so se morali zavezati k znižanju carin ter zmanjšanju ali celo ukinjanju kmetijskih subvencij. To bo predstavljal šok za domači kmetijski sektor, ki se bo moral soočiti s tujo konkurenco. Ukinjanje subvencij odpira tudi vprašanje obstoja velikih kmetij, od katerih jih je veliko neproduktivnih in v veliki meri odvisnih od državnih subvencij. Veliko teh kmetij je na demografsko ogroženih območjih, tako da lahko njihov propad povzroči izseljevanje prebivalstva. Problem za kmetijstvo predstavlja tudi pomanjkanje kvalificirane delovne sile. Še posebej je to problem pri mlajšo populacijo, ki se je v obdobju tranzicijskih 90. let množično selila v večja ruska mesta ali v tujino.

3.1.3 Storitvene dejavnosti

Sektor storitvenih dejavnost je v obdobju samostojne Rusije doživel pravi razcvet. Delež BDP ustvarjenega v tem sektorju se je v obdobju 1991—2010 povečal iz 47,6 % na 59,3 % (Slika 6). Povečalo se je tudi število zaposlenih v tem sektorju, in sicer iz 44 % leta 1989 na 62,7 % leta 2010 (Tabela 1). Najbolj pomembne storitvene dejavnosti so področja zunanje trgovine, transporta in komunikacij. Povečuje pa se pomen turističnega in bančno-finančnega sektorja.

Turistični sektor je bil v obdobju tranzicije močno prizadet in se je v 90. letih precej skrčil. Predvsem je velik upad doživel domač turizem. Vzroki so bili v znižanju življenjskega standarda večjega dela prebivalstva, krčenja proračunskih sredstev in podražitve notranjega prometa. Turistični sektor je bil v Sovjetski zvezi subvencioniran s strani države, kar se je po prehodu v tržni sistem spremenilo. Z začetkom obdobja gospodarske rasti po letu 1999 je sektor ponovno začel rasti, predvsem zaradi krepitve domače povpraševanje. Rusija je še precej turistično nerazvita država s šibko turistično infrastrukturo. Izjemi predstavljata glavni mesti Moskva in Sankt Peterburg. NTI, namenjenih izboljšanju turistične infrastrukture, je malo. Na to pomembno vpliva nepriljavno investicijsko okolje. Rast tujega turizma ovirajo tudi birokratski postopki za tuje turiste, sloves slabe kakovosti storitev in pomanjkanje oglaševanja s strani države. Največji delež turistov predstavljajo turisti iz nekdanjih držav Sovjetske zveze in Kitajske. Večja turistična središča so letovišča ob Črnem morju (Soči, Gelendžik in Anapa), Bajkalsko jezero ter zdravilišča ob severnem

vznožju Kavkaza (Kislovodsk, Mineralnie Vodi, Pjatigorsk, Železnovodsk) (Natek & Natek, 2006, str. 155).

Bančno-finančni sektor je bil v Sovjetski zvezi slabo razvit. Banke niso poslovale po tržnih načelih, njihova funkcija je bila zadovoljevanje potreb plansko-administrativnega sistema upravljanja ekonomije. Bančni sistem je bil okorel in neprilagodljiv, saj ni upošteval posebnosti posameznih gospodarskih panog. Tranzicija v tržno gospodarstvo je spodbudila tudi razcvet bančnega sektorja, saj ga je država delno deregulirala. Število bank se je občutno povečalo. 1. januarja 1989 je bilo v celotni Sovjetski zvezi le 43 komercialnih bank, do leta 2006 pa se je njihovo število povečalo že na 1215 (Vernikov, 2007). Kljub temu je večina bančnega sistema ostala v državni lasti, zasebni bančni sektor pa se le počasi razvija. Pozna se pomanjkanje tujih investicij, ki bi spodbudile konkurenco. Vzroki za to so v dolgotrajnih administrativnih postopkih in težavnosti pridobivanja dovoljenja za poslovanje s strani ruske centralne banke. Z vstopom v WTO se bo to zagotovo spremenilo, saj se bodo administrativni postopki poenostavili in močno skrajšali. To bi lahko predstavljajo priložnost za investicije v bančni sektor, njegov razvoj in povečanje konkurence.

Transportni sektor ima pomemben delež v ruskem gospodarstvu, saj predstavlja približno 7 % ruskega BDP (Rosstat, 2012). Ima še veliko prostora za napredek, sploh če primerjamo produktivnost sektorja s primerljivimi državami, kot sta Kitajska in ZDA. Razvoj sektorja je bil dolga leta po razpadu Sovjetske zveze omejen z zastarelo infrastrukturo na vseh področjih transporta. Najbolj očitno se je zastarelost kazala pri stanju železniških prog. Le 21,5 % jih je elektrificiranih (Natek & Natek, str.154), na ostalih pa so še uporabljali parne lokomotive. Težavo je predstavljala močna regulacija sektorja s strani države, saj je omejevala tuje investicije, ki bi panogi prinesle modernizacijo. S tem bi se povečala produktivnost in konkurenčnost sektorja. V prihodnosti lahko pričakujemo rast in razvoj transportnega sektorja. Rusija se je z vstopom v WTO zavezala k deregulaciji sektorja, obenem pa je ruska vlada napovedala obsežna vlaganja v posodobitev transportne infrastrukture.

3.2 Makroekonomski kazalci

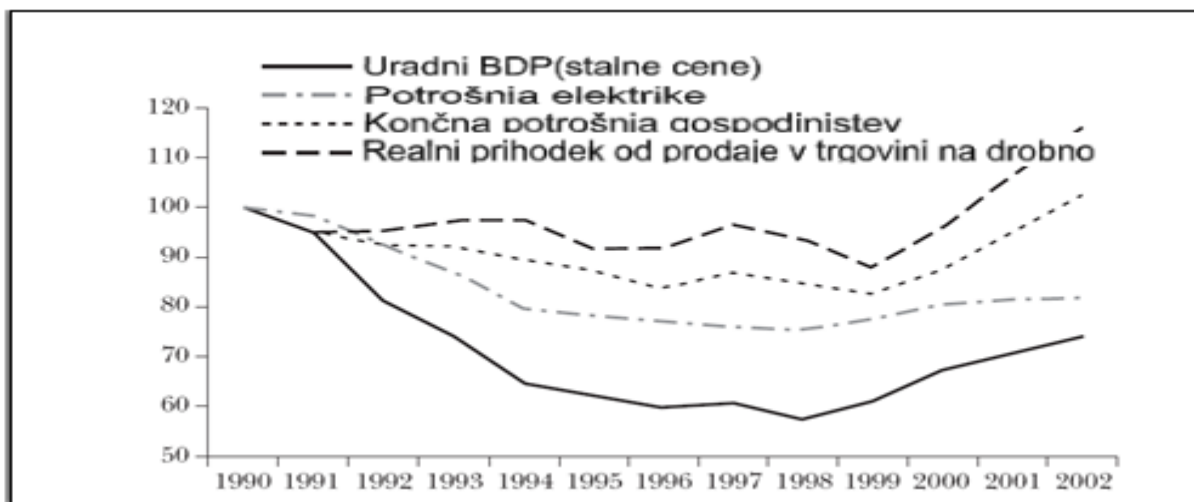
3.2.1 Gospodarska rast

Rusko gospodarstvo je v začetku 90. let doživelo velik padec gospodarske aktivnosti. V obdobju 1989—1995 se je gospodarstvo skrčilo za kar polovico (Natek & Natek, 2006, str. 151). Vzroke za to lahko iščemo v prestrukturiranju gospodarstva oz. ukinjanju neproduktivnih panog, zlasti v industriji. To je povzročilo velik upad proizvodnje,

posledično pa tudi zaposlenosti. Prizadeta je bila predvsem vojaška industrija, ki je v obdobju Sovjetske zveze prispevala kar 30 % ruskega BDP. Po razpadu Sovjetske zveze so se investicije v vojaško industrijo občutno zmanjšale, upadlo pa je tudi agregatno povpraševanje.

Mnenja o tem, ali je bil padec gospodarske aktivnosti v Rusiji v začetnem obdobju tranzicije res tako velik, so deljena. Velikost BDP pred letom 1989, ko so se začele reforme, naj ne bi bila realna. Velik delež proizvodnje so predstavljali vojaški izdelki, nedokončani gradbeni projekti in potrošniški izdelki, za katere na trgu ni bilo resničnega povpraševanja. Velik del proizvodnje je bil fiktiven. Vodstva podjetij so pogosto prikazovala neresnične podatke o poslovanju podjetje, da bi si tako prislužila čim večje nagrade. Po prehodu v tržni sistem gospodarstva so se podjetja začela obnašati tržno in niso več proizvajala izdelkov, po katerih na trgu ni bilo povpraševanje. Investicije v vojaško industrijo so se občutno zmanjšale. V 90. letih se je zgodil velik porast sive ekonomije, katere delež v celotni ekonomije je sicer težko oceniti. Ena izmed metod ugotavljanja realnega padca BDP je primerjava gibanja gospodarske aktivnosti in porabljene električne energije. Količina porabljene elektrike naj bi se gibala približno v istem razmerju kot rast/padec gospodarske aktivnosti. V obdobju 1992—2002 se je tako ruski BDP zmanjšal za 28 %, odstotek porabljene električne energije pa za 18 % (Slika 7). To potrjuje domnevo, da padec BDP realno le ni bil tako hud (Shleifer & Treisman, 2005, str. 45).

Slika 7: Merjenje ekonomskih sprememb v Rusiji v obdobju 1990—2002

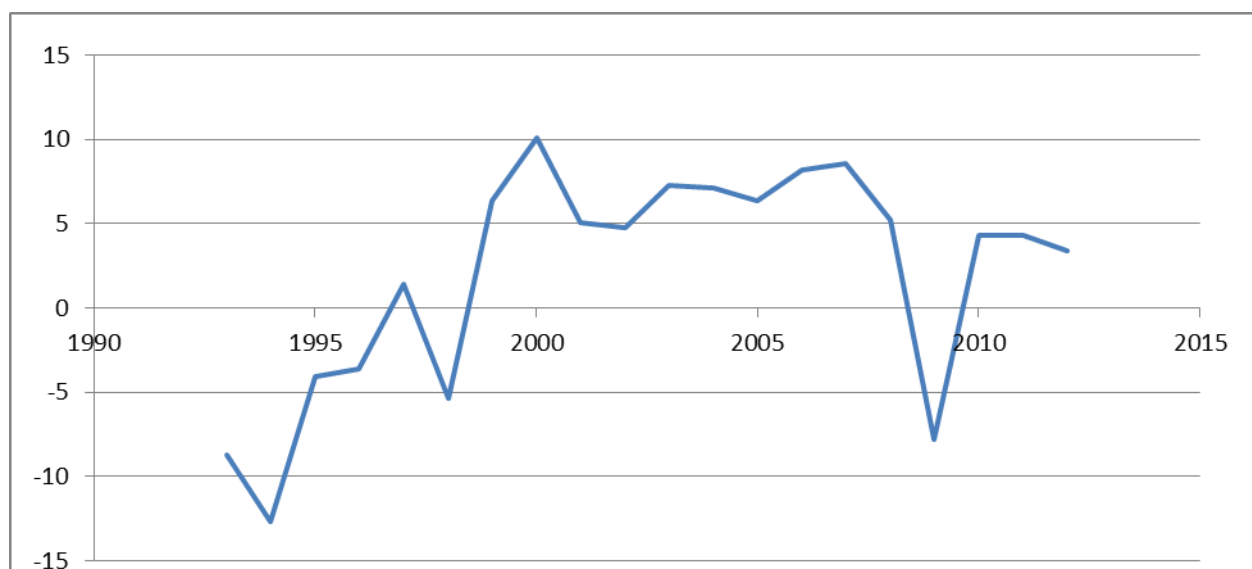
Vir: A. Shleifer in D. Treisman, *A normal country :Russia after communism*, 2005, str. 156.

V obdobju med letoma 1995 in 1997 se je trend upadanja gospodarske aktivnosti umiril. Gospodarstvo je v letu 1997 prišlo iz recesije in doseglo 1,4 % gospodarsko rast (Slika 8). Vendar pa je avgusta 1998 izbruhnila finančna kriza, ki je pahnila državo v novo recesijo.

Ruski finančni sistem se je v nekaj tednih sesul. Centralna banka je morala opustiti sistem fiksnega deviznega tečaja in rubelj je hitro izgubljal vrednost. Finančne institucije so bile paralizirane, država pa je imela težavo z vodenjem proračuna. Gospodarstvo se je tako v letu 1998 skrčilo za 5,3 %. Ko so vsi pričakovali dolgoleten padec v recesijo, se je gospodarska slika v naslednjem letu izboljšala. Devalvacija rublja je pozitivno vplivala na konkurenčnost izvoznega sektorja. Povečanje svetovnih cen nafte in zemeljskega plina je spodbudilo rast industrijskega sektorja, kar je dalo velik zagon gospodarstvu. Ob tem pa se je povečalo tudi domače povpraševanje. V letu 1999 je tako gospodarstvo doseglo 6,4 % rast.

Tako se je začelo obdobje velikega razcveta ruskega gospodarstva, ki je v naslednjem desetletju postalo eno najhitreje rastočih svetovnih gospodarstev. Skupaj s primerljivimi državami v gospodarski ekspanziji je bila Rusija neformalno uvrščena v skupino najhitreje rastočih svetovnih gospodarstev Brazilije, Indije in Kitajske (v nadaljevanju BRIC). Kasneje je tudi uradno soustanovila skupino, ki v mednarodnih ekonomskih in političnih odnosih predstavlja novo silo in protiutež gospodarstvom Združenih držav Amerike (v nadaljevanju ZDA) in Evropske unije (v nadaljevanju EU). Gospodarstvo je do leta 2009 raslo s povprečno letno stopnjo 6,9 %. Vzroki za tako hitro okrevanje gospodarstva po letu 1999 so poleg rasti cen energentov v rasti industrijske in kmetijske proizvodnje ter v povečanju obsega investicij. Začetek gospodarske rasti sovpada z nastopom prvega mandata predsednika Vladimirja Putina. Izpeljal je reforme, ki so pomembno spodbudile gospodarstvo. Tako je bil med drugim reformiran davčni in pravni sistem, zmanjšane pa so bile tudi administrativne ovire za registracijo podjetij. Sprejet je bil tudi zemljiški zakon, s katerim je bila dokončno legalizirana privatizacija kmetijskih zemljišč.

Slika 8: Gospodarska rast v Rusiji v letih od 1993 do 2012

Vir: IMF, 2012.

V letu 2008 je Rusijo tako kot cel svet prizadela finančna kriza, zaradi katere se je rusko gospodarstvo v letu 2009 skrčilo za 7,8 %. H krizi v Rusiji je še dodatno prispeval beg kapitala kot posledica vojne z Gruzijo ter dramatičen padec cene nafte iz 140 na 40 dolarjev za sodček (Guriev & Tsyvinski, 2010, str.18). Posledice so bile velika kriza v bančnem in gradbenem sektorju ter devalvacija rublja. Okrevanje je bilo hitro, za kar je zaslužna ruska vlada z učinkovitimi ukrepi. Tako je v letih 2010 in 2011 rusko gospodarstvo doseglo 4,3 % rast. Od leta 2012 pa se gospodarska rast v Rusiji spet upočasnuje. Tako je v letu 2012 znašala 3,4%, tudi napovedi za leto 2013 pa niso najbolj optimistične. Mednarodni denarni sklad (v nadaljevanju IMF) je napovedal, da bo gospodarska rast prav tako dosegla 3,4 % stopnjo (IMF, 2013).

3.2.2 Inflacija

V času obstoja Sovjetske zveze in centralno planskega gospodarskega sistema so bile cene določene administrativno, tako da rusko gospodarstvo inflacije praktično ni poznalo. Edini trg, na katerem so se cene izdelkov oblikovale tržno, je bil črni trg kmetijskih izdelkov. Dvig cen, ki je sledil uvedbi tržnega gospodarskega sistema in posledični liberalizaciji cen, je za prebivalstvo predstavljal velik šok. Kot lahko vidimo v Tabeli 2, se je inflacija samo v obdobju 1989—1991 povečala iz 8 % na 100 %.

Tabela 2: Inflacija ob prehodu iz Sovjetske zveze v Rusijo

Leto	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Inflacija(%)	3,5	4,5	4,5	6	8	20	100

Vir: S. Fischer, Russia and the Soviet Union Then and Now, 1992, str. 19

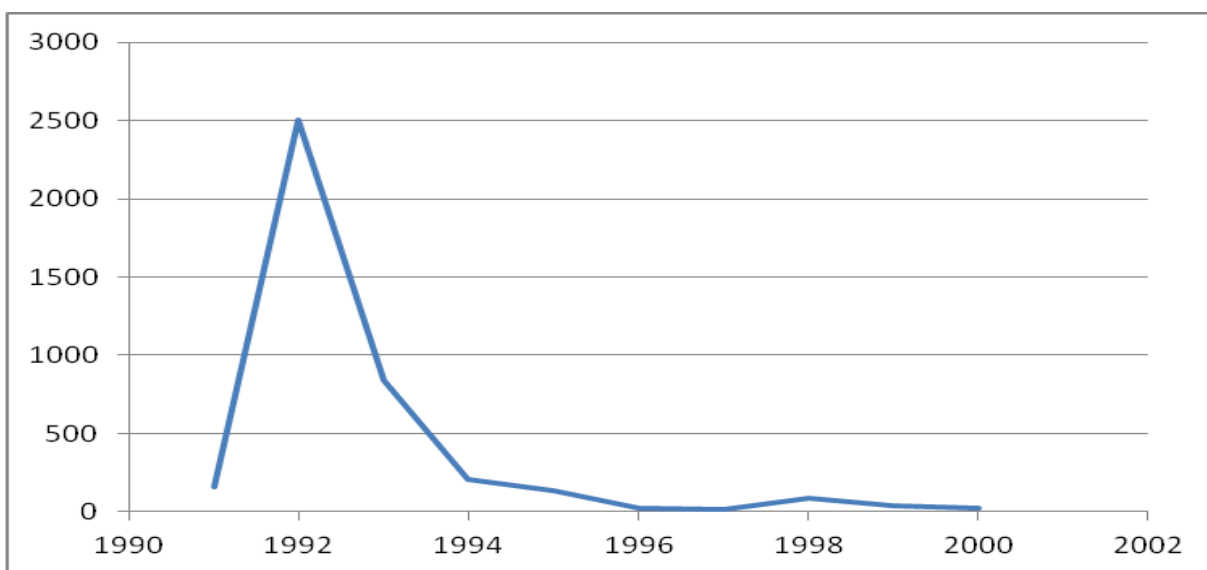
Liberalizacija cen se je v Rusiji začela januarja 1992, ko so z zveznim odlokom liberalizirali cene večine dobrin. 90 % cen končnih potrošniških dobrin in 80 % cen vmesnih dobrin je bilo liberaliziranih. Izvzete so bile le nekatere nujne življenjske dobrine (kruh, mleko, sol, elektrika, gorivo) in storitve (javni prevoz, komunikacije, najemnine stanovanj). Z liberalizacijo cen so tako uskladili potrošnjo in proizvodnjo oz. stroške proizvodnje posameznih dobrin s cenami, ki so jih plačali potrošniki. V prvem letu po sprostitvi cen je Rusija doživela hud inflacijski šok, saj je inflacija znašala kar 2506 %. Samo v mesecu januarju je znašala 245 %. Vzroke za hiperinflacijo lahko iščemo v začetnem šoku, ki je sledil liberalizaciji cen in trgovine, veliki akumulaciji denarnih presežkov iz časov Sovjetske zveze ter v presežnem povpraševanju po potrošniških dobrinah. Vpliv na inflacijo so imeli tudi pritiski s strani ponudbe in usklajevanje cen energije in surovin s svetovnimi cenami (Cocharane & Ickes, 2002, str. 4—7).

Velik skok inflacije lahko deloma pripišemo tudi pojavu t.i. denarnega presežka oz. monetary overhanga, ki je značilen za tranzicijske države s centralno planskim gospodarskim sistemom. O denarnem presežku lahko govorimo, ko so cene izdelkov administrativno določene, konstantne in se ne oblikujejo na podlagi uskladitve ponudbe in povpraševanja (tržni mehanizem). Posledica prevelikega povpraševanja glede na ponudbo je torej denarni presežek, ki je bil v Sovjetski zvezi zelo velik. To je pomembno prispevalo k hiperinflaciji ob prehodu v nov gospodarski sistem (Mygind, 2000, str. 4—5).

V boju z inflacijo Rusija do leta 1993 ni imela na voljo veliko možnosti, saj zaradi t.i. cone rublja ni mogla voditi samostojne denarne politike. S tem so bile možnosti za boj proti inflaciji zelo omejene. V cono rublja so bile vključene vse države nekdanje Sovjetske zveze z izjemo Gruzije in baltskih držav. Vsaka država je preko svoje centralne banke vodila samostojno denarno politiko, zaradi česar tudi ni bilo enotnega delovanja v boju z inflacijo. Nekatere države so si zato privoščile moralni hazard, saj so se posluževale ekspanzionistične denarne in fiskalne politike in tako na nek način 'izvažale' inflacijo k sosednjim državam članicam cone rublja (Dabrowski, Paczynski & Rawdanowicz, 2001, str. 10—12).

Do leta 1995 je bila inflacija zelo visoka, tečaj rublja je zelo nihal. Za rusko denarno in fiskalno politiko je bila značilna velika nestabilnost. Centralna banka je preko neposrednih in posrednih kreditov financirala podjetniški sektor, kar se je odrazilo na povečanju denarne mase. K visoki inflaciji je prispevala tudi politika ruske centralne banke, ki je neposredno financirala proračunski primanjkljaj. S sprejetjem nove zakonodaje aprila 1995 so bila taki posegi prepovedani, s čimer je bila zagotovljena neodvisnost centralne banke. Dejavnik visoke inflacije je bil tudi porast cen energije in surovin, ki so bile leta 1992 izvzete iz projekta liberalizacije cen. Nadzor nad njihovimi cenami je bil opuščen postopoma, saj bi takojšna liberalizacija cen v tej panogi povzročila še večjo rast inflacije. Predstavljala bi tudi velik šok za domače porabnike, ob tem pa bi naftni industriji omogočila enormne zaslužke.

Slika 9: Inflacija (v %) od leta 1993 do 2000

Vir: IMF, 2012.

Rusija je v obdobju med letoma 1995 in 1998 uspela z nadzorom in postopnim zmanjševanjem inflacije (Slika 9). V tem obdobju je ruska vlada vodila restriktivno denarno politiko, v boju z inflacijo pa se je posluževala tudi zamud v plačevanju javnega sektorja. Inflacija je ponovno postala velik problem avgusta 1998, ko je Rusijo prizadela huda finančna kriza. Odrazila se je tako v dolžniški, bančni in valutni krizi. Glaven vzrok za finančno krizo je bil visok proračunski primanjkljaj, ki ni bil konsistenten s politiko trdnega deviznega tečaja. Vlada je bila prisiljena devalvirati rubelj, finančni sistem se je sesul in inflacija je samo v septembru 1998 poskočila za kar 38 %. Vzroki za tako velik porast inflacije so predvsem v dvigu cen uvoženih proizvodov, med katerimi je izstopala hrana, visokih inflacijskih pričakovanjih ter v špekulativnem povpraševanju. Inflacija se je povečevala vse do februarja 1999, ko je njeno gibanje postala nadzorovano (Dabrowski, Paczynski & Rawdanowicz, 2001, str. 10—12).

Obdobje po letu 2000 je zaznamoval trend zmanjševanja inflacije, in sicer je od 20 % v letu 2000 do leta 2006 prvič padla pod mejo 10 %. Inflacija je ponovno postala problematična leta 2008 kot posledica nove ruske finančne krize, saj je inflacija na letni ravni tako znašala 13,3 %. V letu 2009 se je nato inflacija začela umirjati in tako v letu 2011 dosegla rekordno nizko raven po razpadu Sovjetske zveze in sicer 6 %. Leta 2012 se je inflacija spet povečala na 6,6 % (IMF, 2012). Za leto 2013 si je ruska centralna banka kot cilj postavila inflacijo med 5 in 6 % (Bank of Russia increases inflation target for 2013, 2013).

Težavo pri vodenju učinkovite denarne politike za boj proti inflaciji je predstavljala tudi t.i. dolarizacija Rusije. S tem pojmom opisujemo varčevanje domačega prebivalstva v tuji

valuti, v primeru Rusije varčevanje v ameriških dolarjih. Gre za pojav, ki je bil sicer značilen za številne tranzicijske države. Vzroki za tako ravnanje fizičnih in pravnih oseb so v nezaupanju v domačo valuto, ki je posledica visoke inflacije, deprecijacije domače valute ter nestabilnega bančnega sektorja (Dabrowski et al., 2001, str. 20).

3.2.3 Brezposelnost

Do leta 1991 in začetka tranzicije v tržni gospodarski sistem rusko gospodarstvo praktično ni poznalo problema brezposelnosti. Samoupravni socialistični sistem je zagotavljal polno zaposlenost, tako da uradne brezposelnosti ni bilo. Obstajala pa je prikrita brezposelnost, ki pa se je v procesu tranzicije začela kazati v obliki odkrite brezposelnosti (Senjur, 1993, str. 146—147). Zaradi tega so bili proizvodni stroški visoki, produktivnost dela pa nizka. Posledica je bilo zadolževanje na tujih finančnih trgih in pojav dolžniške krize. Temu je sledil padec gospodarske rasti in rast brezposelnosti v vseh tranzicijskih državah, tako tudi v Rusiji.

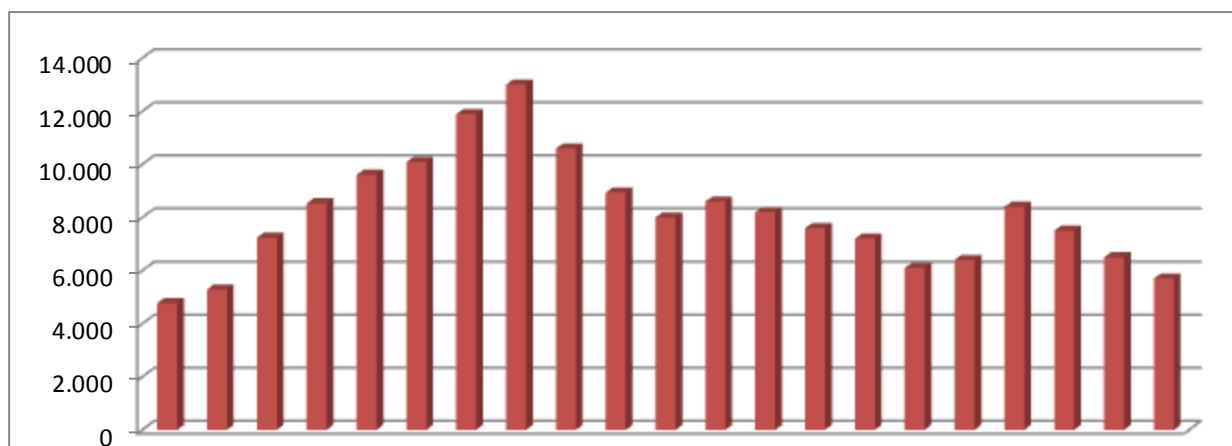
Drugi dejavniki, ki so vplivali na povečanje brezposelnosti v tranzicijskih državah kot je Rusija, so bili (Senjur, 1993, str. 147—157):

- **De-industrializacija v Evropi.** Prestrukturiranje gospodarstva se je odrazilo v zmanjšanju deleža zaposlenih v kmetijskem in industrijskem sektorju ter povečanem deležu zaposlenih v storitvenem sektorju. Rusko gospodarstvo se je v obdobju Sovjetske zveze močno industrializiralo. Velik del proizvodnje je ustvarjal negativno dodano vrednost. To je bila v veliki meri posledica neprimerne strukture gospodarstva in umetno ustvarjenega povpraševanja. Prilagoditev tržnim razmeram je povzročil propad večjega dela industrije in porast brezposelnosti, česar hitro rastoči sektor storitvenih dejavnosti ni zmožel v celoti absorbirati.
- **Privatizacija.** Za rusko gospodarstvo je bilo značilno majhno število državnih podjetij, ki so obvladovali trg. Po privatizaciji teh podjetij je prišlo do presežka delovne sile, ki je novo zaposlitev iskala v zasebnem sektorju in novonastalih podjetjih. Tu pa delovnih mest ni bilo dovolj, saj so se podjetja prestrukturirala in zmanjšala število delovnih mest. Srednje velikih in malih podjetij pa je bilo malo.
- **Zniževanje inflacije, ki povzroča povečanje stopnje brezposelnosti (Phillipsova krivulja).**
- **Zahteve sindikatov.**
- **Močna prisotnost vlade na trgu dela.**
- **Možnost predčasnega upokojevanja in nizke spodbude za iskanje dela.**

Gibanje brezposelnosti v Rusiji lahko razdelimo na več obdobj. Za obdobje med letoma 1992 in 1996 je značilna povečana brezposelnost, ki je bila posledica gospodarskega

prestrukturiranja, prikrite brezposelnosti iz obdobja planskega gospodarstva in padca BDP. Brezposelnost v Rusiji se je v tem obdobju povečevala od 4,8 % v letu 1992 do 9,6 % v letu 1996. Med letoma 1997 in 2001 je presegla mejo 10 %. Poglavitna vzroka za to sta gospodarska kriza, ki je vrh doživela leta 1998, ter boj z inflacijo, ki jo je ruski državi uspelo do konca 90. let občutno zmanjšati.

Slika 10: Stopnja brezposelnosti v obdobju od 1992 do 2012

Vir: IMF.org

Od leta 2000 naprej je stopnja brezposelnosti vseskozi upadala. Najnižji delež je dosegla leta 2007, ko je znašala 6,1 %. Padec je povezan z ekspanzijo ruskega gospodarstva po letu 1999. Zaposlenost ni začela naraščati sočasno z gospodarsko rastjo, ampak se je začela dvigati dve leti kasneje. Gospodarska kriza, ki je rusko gospodarstvo prizadela leta 2008, je vplivala tudi na rast števila brezposelnih. V letu 2009 je dosegla 8,4 %. Z okrevanjem gospodarstva se je tudi stopnja brezposelnosti začela padati, tako se je v letu 2010 zmanjšala na 7,5 %, leta 2011 na 6,5 %, leta 2012 pa dosegla 5,7 % stopnjo.

Po spolu je brezposelnost večja med moškimi in je v letu 2011 bila 6,4 %, med ženskami pa istega leta 6,1 %. Stopnje brezposelnosti se razlikujejo med posameznimi ruskimi regijami. Najvišja je na severnem Kavkazu, kjer je bila leta 2010 v povprečju 16,9 % in tako kar za dobrih 9 % presegla rusko povprečje v tem letu (7,47 %) (CIA, 2012). Najnižja brezposelnost pa je bila v centralni in severozahodni regiji, kjer mesti Moskva in St. Peterburg predstavljata gospodarski središči države in sta deležni tudi največ NTI.

4 PERSPEKTIVE RUSKEGA GOSPODARSTVA

4.1 Pregled prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti za rusko gospodarstvo (SWOT analiza)

4.1.1 Prednosti

Rusija je zelo bogata z naravnimi viri, kar ji zagotavlja energetska neodvisnost. Med drugim ima največje zaloge zemeljskega plina, druge največje zaloge premoga in je osma na svetu po zalogah nafte. Pomembna energenta sta še les in vodni viri. Prevladujoča trenda, ki vplivata na trg energentov, sta zmanjševanje njihovih svetovnih zalog in trend rasti povpraševanja po njih. Na slednje ima pomemben vpliv rast in razvoj gospodarstev v vzponu, kot sta Indije in Kitajska, ki sodita med najhitreje rastoča svetovna gospodarstva. Obenem pa sta tudi največja svetovna porabnika energentov, njuna poraba pa še narašča. Energetska neodvisnost predstavlja velik ruski gospodarski in politični adut.

Rusija ima enega izmed najbolj ugodnih davčnih okolij v Evropi, s čimer poskuša izboljšati poslovno okolje, tako privabiti čim več tujih investitorjev in s tem povečati konkurenčnost ruskega gospodarstva. Eden izmed pomembnejših ciljev, ki jo država zasleduje preko davčne politike pa je tudi zmanjšanje obsega sive ekonomije. Rusko gospodarstvo je bilo prvo večje svetovno gospodarstvo, ki je uvedlo enotno davčno stopnjo na dohodek. S 13 % stopnjo se Rusija tako uvršča med države z najnižjim davkom na dohodek na svetu. Pred tem je bila v veljavi progresivna obdavčitev dohodnine. Učinki enotne davčne stopnje so bili več pobranega davka, zmanjšanje davčnih utaj in povečanje produktivnosti gospodarstva. Januarja 2009 so znižali tudi davek na dobiček iz 24 % na 20 %. Splošna stopnja DDV znaša 18 % in je med nižjimi v Evropi (Izvozno okno, 2012). Po drugi strani pa še vedno obstaja potreba po davčnih olajšavah za mala in srednja podjetja. Davčnih olajšav je potreben tudi energetski sektor, ki je močno obdavčen, kar omejuje investicije.

V Rusiji se je v obdobju gospodarske rasti po letu 1999 začel hitro povečevati srednji družbeni razred, ki predstavlja gonilo rasti prodaje dobrin široke potrošnje. Povečujeta se tako dohodek kot število gospodinjstev, ki jih uvrščamo v srednji razred. V obdobju med letoma 2000 in 2011 se je delež pripadnikov srednjega družbenega razreda povečal iz 15 % na 25 % prebivalstva, prav tako pa se je povečal tudi BDP in sicer za 133 %. Pripadniki srednjega razreda predstavljajo približno 40 % celotne delovne aktivne populacije. Povečanje srednjega razreda je eden od strateških ciljev ruske politike, ki si je kot cilj do leta 2020 zastavila povečanje srednjega razreda na polovico družbe. Porast deleža tega družbenega razreda je spodbudil rast določenih gospodarskih sektorjev. Tako se je povečala prodaja trajnih dobrin, predvsem lastniških stanovanj in avtomobilov. Ekonomski

učinki so vidni tudi v večjem povpraševanju po turističnih storitvah in večji razširjenosti uporabe interneta. Srednji razred več zasluži in privarčuje, kar predstavlja priložnost tudi za rast bančno-finančnega sektorja (Richer Russians, 2012).

Prednost Rusije je visoko izobražena in strokovno usposobljena delovna sila, še posebej na področju naravoslovnih in uporabnih ved, računalništva in programiranja, raziskav in razvoja, inženiringa itd... Rusija ima po mednarodnih ocenah okoli 3500 inženirjev na milijon prebivalcev, kar jo po izobrazbeni strukturi na področju naravoslovnih in tehničnih ved uvršča samo za ZDA in Japonsko (Mirantis Engineers Dominate Google's Artificial Intelligence Programming Competition, 2012). Na ruski trg vlagajo številna tuja tehnološka, spletna in elektronska podjetja. Med drugim so podjetja ali predstavništva v Rusiji odprli svetovni velikani kot so Google, Microsoft, Siemens, IBM in Intel. Prednosti ruskega trga je tudi ustvarjalno okolje za raziskave, razvoj in inženiring ter močna znanstvena, tehnološka in inovacijska baza.

4.1.2 Slabosti

Rusija se sooča z resnimi demografskimi problemi, saj število prebivalcev že dalj časa upada. To je posledica hitro starajočega se prebivalstva, nizke stopnje rodnosti in visoke stopnje umrljivosti. Ta dejstva predstavljajo nevarnost in resen izziv za gospodarstvo, saj se že kaže problem pomanjkanja delovne sile. Obenem pa je v nevarnosti vzdržnost javnih financ oziroma pokojninskega sistema. Ruska družba se je s problemom staranja prebivalstva soočala že v obdobju Sovjetske zveze. Tako se je število oseb starejših od 60 let v obdobju 1959—1990 podvojilo, trend staranja prebivalstva pa se je po letu 1990 še pospešil (Natek & Natek, 2006, str. 147). Stopnja rodnosti je med najnižjimi na svetu, prav tako pa velik problem predstavlja visoka stopna smrtnosti ruske populacije. Še posebej visoka je med moško populacijo. Moški prebivalec Rusije v povprečju doživi le malo več kot 64 let (CIA, 2012), kar je posledica slabe kakovosti zdravstvenega sistema in številnih škodljivih življenjskih navad (kajenje, alkoholizem). Upad števila prebivalstva je v 90. letih blažilo priseljevanje etnično predvsem ruskega prebivalstva iz nekdanjih republik Sovjetske zveze. V zadnjem desetletju pa so se tovrstne migracije praktično zaustavile. Ruska država sicer poskuša izboljšati demografsko sliko. Med drugim vodi aktivno politiko spodbujanja rojstev in matere finančno nagraduje za rojstvo drugega ali tretjega otroka. Prav tako poskuša z investicijami izboljšati kakovost zdravstvenega sistema. Prvi pozitivni rezultati teh ukrepov so sicer že vidni, vendar je še prezgodaj, da bi lahko govorili o zaustavitvi trenda upadanja števila prebivalstva.

Korupcija, ki onemogoča učinkovitost ekonomskega odločanja, ogroža NTI in gospodarsko rast, predstavlja enega največjih problemov ruskega gospodarstva in družbe nasploh. Prisotna je praktično v vseh porah družbe. Rusija tako velja za eno najbolj skorumpiranih evropskih držav. Po ocenah agencije Transparency International za leto

2012 se Rusija nahaja na 133. mestu med 176. državami v klasifikaciji od najmanj do najbolj skorumpirane države. Tako visoka ravne korupcije državi preprečuje uvrstitev med najuspešnejša svetovna gospodarstva. Ruska vlada poskuša z različnimi ukrepi zmanjšati raven korupcije. Tako so maja 2011 sprejeli nacionalno protikorupcijsko zakonodajo, ki kriminalizira zunanje podkupovanje in uvaja denarne kazni za podjetja in posameznike. Korupcija je še posebej problematična v javni upravi. Tako naj bi leta 2010 kar polovica 20 % javnih izdatkov šla v roke uradnikov (Snapshot of the Russia Country Profile, 2012).

Slabost Rusije je tudi odvisnost gospodarstva od cen energentov. Izvoz mineralnih goriv, predvsem zemeljskega plina in nafte po grobih ocenah predstavlja nekaj več kot dve tretjini celotnega izvoza. V zadnjem desetletju se je še povečala in sicer iz slabih 54 % leta 2000 na 68 % leta 2011 (Rosstat, 2012). Rast cen teh dveh surovin je v veliki meri prispevala k gospodarski ekspanziji po letu 1999. Vendar pa ima tako velika odvisnost gospodarstva od izvoza energentov tudi negativne posledice. Tako močna odvisnost od gibanja svetovnih cen energentov lahko močno zamaje gospodarstvo, kar se je zgodilo pri gospodarskih krizah tako leta 1998 ter še posebej leta 2008. Takrat se je svetovna cena nafte v nekaj mesecih znižala iz 147 dolarjev celo pod 40 dolarjev, kar je v veliki meri pripomoglo k padcu ruskega gospodarstva v recesijo (Guriev, Tsyvinski, 2012, str. 18). Leta 2004 je ruska vlada ustanovila poseben stabilizacijski sklad za presežke prihodkov od nafte in pline. Namenjen je omilitvi posledic padca cen teh dveh surovin in morebitnega gospodarskega pregrevanja. Temelji na trošarinah, zagotavlja pa tudi likvidna sredstva za boj proti inflacijskim pritiskom. Sklad se je leta 2008 razdelil na dva dela. Rezervni sklad vlaga v obveznice in predstavlja varovalo pred padcem cen nafte in plina. Nacionalni sklad za stabilizacijo pa vlaga v bolj tvegane vrednostne papirje (National Welfare Fund, 2008).

Eden izmed pogojev za razvoj gospodarstva je tudi dobro razvita prometna infrastruktura, ki pa je v Rusiji zastarela in potrebna investicij. Večinski del infrastrukturnega omrežja izvira še iz časov Sovjetske zveze. Kljub temu, da se je promet v zadnjih dveh desetletjih več kot podvojil, pa je država šele v zadnjih letih začela več investirati v obnovo in gradnjo nove infrastrukture. Cestno omrežje je najbolj razvejano v zahodnem delu države, predvsem na območju Moskve in St. Peterburga. Drugod zlasti v vzhodni in srednji Sibiriji je cestno omrežje zelo redko in slabo vzdrževano. Precejšen del je neasfaltiran ali ni namenjen za javno uporabo. Večino gospodarskega prometa poteka preko železnic, kjer pa je infrastruktura prav tako zelo zastarela. Le 21,5 % železnic je elektrificiranih (Natek & Natek, 2006, str. 154), na ostalih se še uporabljajo zastarele parne lokomotive. Tako transportna kapaciteta železniškega omrežja kot pristaniška infrastruktura je slaba, kar omejuje izvoz surovin. Tudi letalski promet trpi za posledicami zastarele letališke infrastrukture ter dotrajane letalske flote še iz časov Sovjetske zveze.

Razvoj industrijskega sektorja in posledično celotnega gospodarstva omejuje zastarela proizvodnja, ki v veliki meri sloni še na sovjetski tehnologiji. Tako se ponekod uporabljajo

še celo stroji iz sklepnega obdobja carske Rusije. V zadnjih letih se sicer situacija izboljšuje, saj se povečujejo državna kot zasebna vlaganja v industrijo. Ruski politični vrh za prihodnjo napoveduje velika vlaganja v modernizacijo industrijskega sektorja. Že dalj časa pa si prizadeva ustvariti privlačno okolje za NTI, ki bi s kapitalom in tehnologijo prispevali k modernizaciji zastarelega industrijskega sektorja.

Problem sive ekonomije je v Rusiji zelo pereč. Po ocenah ruske statistične službe je delež sive ekonomije leta 2011 predstavljal 16 % ruskega BDP. Ocena ni vključevala nezakonitih dejavnosti. Siva ekonomija naj bi zaposlovala okoli 13 milijonov ljudi, kar predstavlja okrog 18 % ruskega aktivnega prebivalstva (Russia's shadow economy 16 % of GDP- head of Statistics service, 2012). Njen delež se od leta 2009 naprej povečuje, kar je posledica gospodarske krize in težjih razmer na trgu dela. Sivo ekonomijo so ruske oblasti poskušale omejiti tudi z davčnimi reformami. Tako so leta 2001 znižali davek na dobiček fizičnih in pravnih oseb; uvedli pa so tudi enotno davčno stopnjo na dohodek in to po nizki stopnji 13 %. Reforma je imela pozitiven učinek in je znižala delež sive ekonomije. Ob tem je povečala tudi proračunske prihodke in pozitivno vplivala na gospodarsko rast.

Rusijo bo v prihodnjih letih obremenjeval problem vzdržnosti pokojninskega sistema, saj je pokojninska shema že sedaj na meji vzdržnosti. Prebivalstvo se stara, tako da bo mlado aktivno prebivalstvo vse težje vzdrževalo neaktivno prebivalstvo. Svetovna banka je leta 2012 napovedala, da se bo ob nespremenjenih demografskih trendih delovno aktivna populacija do leta 2050 zmanjšala za kar 25 milijonov. Upokojitvena starost za ženske v Rusiji je 55 let, za moške pa 60 (Rutkowski, 2012, str. 4—7). To je precej manj kot v ostalih državah razvitega sveta. Podaljševanje delovne dobe je v Rusiji kočljiv problem, saj je povprečna življenjska doba zlasti pri moških zelo nizka. Rešitev bi lahko predstavljale migracije tujih delavcev v Rusijo. Število migrantov se zadnja leta sicer povečuje, vendar še vedno ne dovolj, da bi nadomestilo izgube v prebivalstvu. Problem predstavlja dejstvo, da je ruska družba precej nenaklonjena priseljevanju tujcev.

4.1.3 Priložnosti

Priložnost Rusije predstavlja vstop v WTO. Po dolgotrajnih pristopnih pogajanjih je Rusija decembra leta 2011 podpisala pristopno pogodbo in avgusta 2012 postala polnopravna članica te organizacije (Russia profile, 2013). Članstvo naj bi državi prineslo številne koristi in priložnosti, med drugim večjo produktivnost gospodarstva in gospodarsko rast, stabilnost cen ter upad življenjskih stroškov. Vstop v organizacijo bo tudi dvignil ugled države med tujimi investitorji in tako v državo pritegnil več tujih investitorjev. Izvoznim podjetjem bo olajšan dostop do večine svetovnih trgov. Deregulacija bo najbolj prizadela nekonkurenčni bančni sektor, ki bo tako kot večina ostalih neučinkovitih sektorjev prisiljen v reorganizacijo. Kratkoročno bo to prineslo tudi odpuščanja, dolgoročno pa se bo v teh

sektorjih povečala produktivnost in učinkovitost. Rusko gospodarstvo bo tako kot celota prisiljeno izboljšati lastno produktivnost. Vstop v WTO bo povečal pravno varnost investitorjev, saj si lahko obetajo večjo gotovost in doslednejše spoštovanje prava v državi. Spremembe se obetajo predvsem na področju zaščite intelektualne lastnine, ki je v Rusiji na zelo nizki ravni.

Priložnost za rusko gospodarstvo predstavlja tudi povečanje obsega NTI. Tujim investitorjem je Rusija zelo zanimiva zaradi velikega, hitro rastočega trga, visoke ravni potrošnje in izobražene delovne sile. Največje ovire investitorjem so dolgotrajni birokratski postopki, korupcija, vmešavanje države v gospodarstvo in slabo razvita infrastruktura. Del teh ovir je bilo odpravljenih v procesu pristopnih pogajanj z WTO, zato bi vstop v to organizacijo lahko predstavljal velik investicijski zagon. Vlada mora izpeljati strukturne in zakonodajne reforme, ki bodo spodbudile rast NTI. Od leta 2005 se te povečujejo. Največ naložb je na področju avtomobilske, živilske in petrokemične industrije ter logistike. Značilne so velike regionalne razlike v obsegu NTI, ki so posledica neenakomerne ekonomske in infrastrukturne razvitosti države. Tako določeni deli Rusije, predvsem Moskva in St. Peterburg, pritegnejo večino NTI. Moskva je tako bila v letu 2010 sedmo najbolj privlačno mesto za NTI v Evropi. Določeni periferni deli države pa predvsem zaradi slabe infrastrukture pritegnejo malo naložb, kar povečuje ekonomske, socialne in demografske razlike (Ernst & Young, 2012, str. 2—7).

Veliko priložnost predstavlja modernizacija in diverzifikacija gospodarstva. V zadnjih letih se struktura gospodarstva počasi spreminja. Povečuje se storitveni sektor, vendar ima v gospodarstvu še vedno ključen pomen industrijska proizvodnja. Energenti in industrijski proizvodi z nizko dodano vrednostjo predstavljajo največji delež izvoza in prispevajo velik del ruskega BDP. Potrebno bi bilo oblikovati nov model gospodarske rasti, ki bi lahko odgovoril na izzive, s katerimi se sooča rusko gospodarstvo. Povečati je potrebno konkurenčnost gospodarstva ter spodbuditi podjetniški sektor in inovacije. Cilj ruske politike bi moralo biti moderno, na znanju in tehnologiji temelječe gospodarstvo, ki bi bilo raznoliko in neodvisno od cenovnih šokov na svetovnih trgih surovin.

Rusija mora priložnost za napredek gospodarstva iskati tudi v izobraževanju oz. vlaganju v človeški kapital. Če hoče Rusija modernizirati gospodarstvo in ga narediti bolj raznolikega, mora ustvariti na znanju temelječe gospodarstvo. Pogoj za to pa je kvaliteten šolski sistem. Visoko kvalificirana delovna sila je večinoma še rezultat delovanja kvalitetnega šolskega sistema iz časov Sovjetske zveze. Ruski šolski sistem je potreben dodatnih vlaganj, saj je njegova kakovost v zadnjih dveh desetletjih upadla. Največji padec je doživela v 90. letih, ko se je v času gospodarske krize zanemarilo vlaganje v šolstvo. Plače državnih uslužbencev so zamujale, tako da so si številni učitelji službo poiskali drugje. Posledica padca kakovosti šolskega sistema so manj izobraženi in kvalificirani kadri, kar vpliva na konkurenčnost in produktivnost gospodarstva. Šolski sistem je zastarel in je potreben

modernizacije, obenem pa ne proizvajajo več dovolj ustreznih kadrov za gospodarstvo. Problem je tudi kadrovska podhranjenost šolstva. Veliko diplomantov zaradi nizkih plač zaposlitev namesto raje poišče drugje. Problem je tudi ta, da postaja dostopnost visokega šolstva vse bolj pogojena z dohodkom. Študenti iz revnejših večinoma perifernih delov Rusije si težko privoščijo študij na priznanih univerzah v Moskvi in St. Peterburgu. Tako kot v vseh porah ruske družbe predstavlja korupcija problem tudi v šolstvu. Pomena izboljšanje kakovosti šolskega sistema se v zadnjih letih vse bolj zaveda ruska politika, ki povečuje vlaganja v izobraževalni sektor. Potrebno pa bi bilo tudi zagotoviti ustrezne delovne in karijerne pogoje, da bodo mladi intelektualci zaposlitvene možnosti prvo iskali v Rusiji in ne v tujini.

4.1.4 Nevarnosti

Velika nevarnost za Rusijo je potencialen upad cen energentov na svetovnih trgih. Predvsem gibanje cen nafte ima velik vpliv na rusko gospodarstvo, njen BDP, menjalni tečaj in na javne finance. Kako hude so lahko posledice se je videlo na primeru preteklih gospodarskih kriz v Rusiji, ko je upad cen nafte v veliki meri prispeval k padcu države v recesijo. Z ustanovitvijo posebnega Stabilizacijskega sklada leta 2004 je ruska vlada uvedla varovalo, namenjeno omilitvi posledic morebitnega gospodarskega pregrevanja in padca cen energentov nafte v prihodnjosti (National Welfare Fund, 2012). To seveda ne predstavlja celostne rešitve problema odvisnosti gospodarstva od izvoza energentov. Za to je potrebno prestrukturiranje v moderno, raznoliko in tehnološko razvito gospodarstvo, kar bi morala biti prioriteta ruske politike.

Nevarnost za rusko gospodarstvo predstavlja bojazen, da visoki prihodki od izvoza nafte in zemeljskega plina zavirajo nujno potrebne strukturne reforme. Ta bojazen se je v zadnjih letih izkazala za upravičeno. Dolgo načrtovane reforme se zelo počasi izvajajo. Ruska ekonomska in politična elita, zadolžena za pripravo in izvedbo reform, očitno počiva na ugodjih visokih svetovnih cen nafte in zemeljskega plina. Izvedbo velikega dela reform, ki jih danes načrtuje ruska vlada, sta že ob začetku prvega mandata leta 2000 načrtovala predsednik Putin in takratni minister za gospodarstvo German Gref. Kot lahko vidimo danes je bilo uresničnega bore malo.

Nevarnost za državo predstavlja tudi t.i. beg možganov, emigracija najbolj usposobljenih in izobraženih oseb, praviloma z dokončano terciarno izobrazbo. To za rusko znanost, raziskovanje in izobraževanje predstavlja hud udarec. Posledično pa posledice trpi tudi gospodarstvo. Trend odhoda izobraženega sloja prebivalcev v tujino se je začel že v času Sovjetske zveze, pospešil pa se je po njenem dokončnem razpadu. V obdobju 2000—2010 je iz države emigriralo okoli 1,25 milijona ljudi (Russians go west, 2013), od tega jih je bil večji del znanstvenikov, raziskovalcev, podjetnikov in drugih predstavnikov srednjega

razreda. Največ jih je emigriralo v ZDA in Izrael. Med razlogi za odhod prevladujejo slabi življenjski pogoji, nizka plača, dolgotrajni birokratski postopki, korupcija in neučinkovit pravosodni sistem. Ruska vlada se sicer trudi zaustaviti emigracije intelektualcev. Tako so med drugim v bližini Moskve zgradili inovacijsko središče Skolkovo, rusko verzijo Silicijske doline. Zasnovano je bilo za razvoj petih prioritetenih sektorjev in sicer energetike, informacijske tehnologije, telekomunikacij, biomedicine ter atomske tehnologije. Zagotavljalo naj bi odlične delovne pogoje in tako predstavljalo motivacijo znanstvenikom za raziskave in razvoj. Beg možganov se poskuša preprečiti tudi s finančnimi stimulacijami. Tako izvajajo znanstvene natečaje, na katerih zmagovalci prejmejo bogate denarne nagrade. S tem se poskuša vrniti tudi tiste znanstvenike oz. intelektualce, ki so že emigrirali. Vendar pa bodo za zaustavitev ali vsaj omejitev emigracije intelektualcev v tujino potrebne veliko večje spremembe. Tu mislim predvsem na področje javne uprave in pravosodja, na katerih bi morali z učinkovitimi ukrepi odpraviti ali vsaj omejiti korupcijo in klientelizem. Sposobnim kadrom je tako otežena ali onemogočena gradnja kariere doma, tako da so številni pravzaprav prisiljeni v iskanje novih možnosti v tujini.

Raziskave in izkušnje držav z velikimi naravnimi bogastvi so pokazale, da velika odvisnost gospodarstva od cen surovin lahko prinaša tudi negativne posledice na gospodarsko rast. Eno izmed razlag tega pojava, ki mu v ekonomiji pravimo prekletstvo resursov, je podal ugledni ameriški ekonomist Joseph Stiglitz. S terminom holandska bolezen je označil pojav, ko zaradi velikega izkoriščanja naravnih virov in prihodkov od njihove prodaje vrednost domače valute apreciira. Tako se zmanjša konkurenčnost industrijskih proizvodov in kmetijskih pridelkov na svetovnih trgih. Domači proizvajalci ne morejo tekmovati s povečanimi količinami uvoženega blaga, kar oslabi sektorje domačega gospodarstva. Praviloma je še posebej prizadet industrijski sektor. Posledica je dolgoročna nižja gospodarska rast. Nekateri simptomi holandske bolezni so se v Rusiji pojavili že v obdobju 2000—2006. Nevarnost ponovitve obstaja tudi zaradi tega, ker se gospodarstvo še vedno ni otreslo odvisnosti od izvoza naravnih virov in surovin. Poleg tega država premalo vlaga v modernizacijo in konkurenčnost industrijskega sektorja.

4.2 SWOT analiza v tabelarni obliki

Prednosti	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> • Naravna bogastva in energetska neodvisnost • Davčna politika • Naraščajoč srednji razred • Visoko kvalificirana delovna sila 	<ul style="list-style-type: none"> • Demografska kriza • Korupcija • Velika odvisnost gospodarstva od cen energentov • Zastarela prometna infrastruktura • Zastarela industrija

	<ul style="list-style-type: none"> • Siva ekonomija • Vzdržnost pokojninskega sistema
Priložnosti <ul style="list-style-type: none"> • Vstop v WTO • Modernizacija, diverzifikacija gospodarstva • Vlaganje v delovno silo in izobrazbo • Povečanje neposrednih tujih investicij 	Nevarnosti <ul style="list-style-type: none"> • Visoke svetovne cene energentov lahko odložijo modernizacijo in diverzifikacijo gospodarstva • Upad cen nafte lahko povzroči gospodarsko krizo • Beg možganov • Holandska bolezen

SKLEP

Po razpadu Sovjetske zveze je Rusija doživela velike politične, gospodarske in socialne spremembe. Propad vzhodnega bloka je povzročil upad ruske geopolitične moči. Območje, ki je predstavljalo tako politično, ekonomsko kot vojaško rusko vplivno območje se je močno skrčilo. Gospodarske spremembe so bile posledica tranzicije iz izoliranega, centralno planskega v tržno usmerjen in globalno povezan gospodarski sistem. Potrebna je bila izgradnja institucij za podporo tržnemu sistemu ter njihovo ustrezno delovanje. Najbolj sporno poglavje ruske institucionalne tranzicije je predstavljala proces privatizacije. Državna lastnina se ni razdelila družbeno pravično in enakomerno, temveč so je velikega dela gospodarstva polastil ozek krog ljudi. Tako je nastala nova elita oligarhov, ruska družba in gospodarstvo pa še danes čuti posledice teh napak.

Rusko gospodarstvo je prestalo velike strukturne spremembe. Pomen industrijskega in kmetijskega sektorja se je zmanjšal, povečal pa se je storitveni sektor. Začetek 90. let je tako zaznamovala huda recesija, ki je bila posledica prestrukturiranja gospodarstva in ukinjanja neproduktivnih gospodarskih panog. Veliko težavo za gospodarstvo je predstavljala tudi zelo visoka stopnja inflacije. Po težavnem obdobju, ko je obstala na svetovnem ekonomskem in političnem obrobju, je Rusija ob prehodu v novo tisočletje doživela pravi preporod. Porast cen naravnih virov in surovin, s katerimi je država tako bogata, jo je popeljal med najhitreje rastoča svetovna gospodarstva. Pod vodstvom Putina je država izpeljala nekatere pomembne gospodarske reforme, ki so spodbudile gospodarstvo. Vendar pa je bila večina reform, s katerimi bi ustvarili moderno in raznoliko gospodarstvo, potisnjena v ozadje. Koristi, ki so jih prinašale rastoče cene energentov, so zameglile zavedanje o pomembnosti reform.

Gospodarska kriza leta 2008 je bila dober opomnik, kako zelo lahko nihanja cen surovin prizadenejo tako enostransko usmerjeno gospodarstvo, kot je rusko. Zavedanja o nujnosti reform so spodbudila politične in gospodarske elite h konkretnim ukrepom, s katerimi si želijo dolgoročno zagotoviti mesto med najuspešnejšimi svetovnimi gospodarstvi. Izzivov Rusiji res ne manjka. Gospodarstvo je potrebno modernizacije, korupcija in dolgotrajni birokratski postopki odvrčajo tuje investicije in silijo k odhodu v tujino številne domače intelektualce. Zdravstveni, socialni, demografski in številni drugi problemi so razlog za zaskrbljenost in bi morali predstavljati povod za hitro in učinkovito ukrepanje.

Potrebno je izvesti strukturne reforme, ki bodo okrepile vlaganja in produktivnost. Izboljšati je potrebno tudi kakovost institucionalnega okolja, kar je predpogoj za konkurenčnost gospodarstva in dolgoročno gospodarsko rast. Med nujne ukrepe sodijo zmanjšanje obsega korupcije, spodbujanje investicij in odprava administrativnih ovir za razvoj podjetništva. Poleg tega mora Rusija več pozornosti nameniti izboljšanju prometne infrastrukture ter vlaganju v delovno silo in izobrazbo.

20 let po začetku tranzicije je tako Rusija ponovno na razpotju. Potrebno je izvesti nujno potrebne reforme in rusko gospodarstvo preoblikovati v moderno, raznoliko in na znanju temelječe gospodarstvo. Alternativa je ohranitev obstoječega stanja. Z uspešno rešenimi ekonomskimi problemi bo Rusija tudi lažje odgovorila na nič manj zahtevne socialne, demografske in tudi politične dileme.

LITERATURA IN VIRI

1. *Asia — Russia — Maps*. Najdeno 2. decembra 2012 na naslovu <http://maps.nationmaster.com/country/rs/1>
2. *Bank of Russia increases inflation target for 2013*. Najdeno 8. januarja 2013 na naslovu <http://www.centralbanking.com/central-banking/official-record/2233398/bank-of-russia-increases-inflation-target-for-2013>
3. Beach, W. & Kane, T. (2007). *Measuring the 10 Economic Freedoms*. 2007 Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation.
4. Central Intelligence Agency. *The World Factbook: Russia* [online]. Najdeno 23. novembra 2012 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
5. Cochrane, J. & Ickes, B. (2002). *Macroeconomics in Russia*. Pennsylvania State University. Department of Economics. Working Paper no. 7-94-2. Najdeno 14. oktobra 2012 na naslovu <http://faculty.chicagobooth.edu/john.Cochrane/research/papers/russia2new.pdf>
6. Dabrowski, M., Paczynski, W., & Rawdanowicz, L. (2001). *Inflation and monetary policy in Russia: Transition experience and future recommendations*. Moskva: Russian-European Centre for Economic Policy.
7. Desai, P. (2005). Russian Retrospectives on Refomes from Yeltsin to Putin. *Journal of Economic Perspectives*. 19(1). 87—106.
8. Ernst & Young. (2012). *Growing opportunities Russia FDI report*. Najdeno 12. novembra 2012 na naslovu [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Growing-opportunities-Russia-FDI-Report-EN/\\$File/Growing-opportunities-Russia-FDI-Report-EN.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Growing-opportunities-Russia-FDI-Report-EN/$File/Growing-opportunities-Russia-FDI-Report-EN.pdf)
9. Erokhine, P. (2005). *Russia and its Oil: Friends or Foes. Blueprint for Russia*. Najdeno 23. novembra 2012 na naslovu kms2.isn.ethz.ch/serviceengine/.../03_RussiaOil.pdf
10. Fischer, S. (1992). *Russia and the Soviet Union Then and Now*. NBER Working paper No. 4077. Cambridge: The National Bureau of Economic Research.
11. *Foreign investment in Russia is a win-win*. Najdeno 12. oktobra 2012 na naslovu http://www.energyglobal.com/news/pipelines/articles/Foreign_investment_in_Russian_oil_and_gas_projects_is_a_win-win.aspx
12. Guriev, S. & Tsyvinski, A. (2010). *Challenges Facing the Russian Economy after the Crisis*. Peterson Institute for International Economics.
13. Heritage Foundation. (2012). *About the Index*. Najdeno 18. novembra 2012 na naslovu <http://www.heritage.org/index/about>
14. Heritage Foundation. (2012). *Country Studies*. Najdeno 18. novembra 2012 na naslovu <http://www.heritage.org/index/pdf/2012/countries/russia.pdf>
15. Heritage Foundation. (2012). *Methodology*. Najdeno 19. novembra 2012 na naslovu <http://www.heritage.org/index/book/methodology>
16. International Monetary Fund (2012). *World Economic Outlook*. Najdeno 13. novembra 2012 na naslovu <http://www.econstats.com/weo/CRUS.htm>
17. International Monetary Fund (2013). *Russian Federation- Concluding Statement for the January 2013 Staff Visit*. Najdeno 28. februarja 2013 na naslovu <http://www.imf.org/external/np/ms/2013/012313.htm>
18. Izvozno okno. (2012). *Dajatve*. Najdeno 16. novembra 2012 na naslovu http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Rusija/Poslovanje/Dajatve_1077.aspx

19. Key world Energy Statistics (2011). *International Energy Agency*. Najdeno 26. novembra 2012 na naslovu <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/kwes.pdf>
20. Kim, K. & Yelkina, A. (2003). *Privatization in Russia: its past, present, and future*. SAM Advanced Management Journal. Najdeno 23. julija 2012 na naslovu <http://www.freepatentsonline.com/article/SAM-Advanced-Management-Journal/98831087.html>
21. Liefert, M. & Liefer, O. & Serova, E. (2010). *Russia's Transition to Major Player in World Agriculture Markets*. Choices. The Magazine of food, farm and resource issues. Najdeno 26. junija 2012 na naslovu <http://www.farmdoc.illinois.edu/policy/choices/20092/theme2/2009-2-11.pdf>
22. Mcpherson, C. (2006). *Policy Reform in Russia's Oil Sector*. Finance & Development, Washington, 33(196).
23. *Mirantis Engineers Dominate Google's Artificial Intelligence Programming Competition*. Najdeno 12. novembra 2012 na naslovu <http://www.prweb.com/releases/Mirantis/OpenStack/prweb9085103.htm>
24. *Moscow armada*. Najdeno 15. oktobra 2012 na naslovu <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2011/02/06/moscow-s-armada.html>
25. Mygind, N. (2000). *Ten years of transition from plan to market. Working paper No.38*. Center for East European Studies.
26. Natek, K & Natek, M. (2006). *Države sveta 2006*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
27. *National Welfare Fund*. Najdeno 16. novembra 2012 na naslovu <http://www.swfinstitute.org/swfs/national-welfare-fund/>
28. Organization for Economic Development (2012). *Country Statistical Profile: Russian Federation*. Najdeno 12. novembra 2012 na naslovu http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-russian-federation_20752288-table-rus
29. Pezdir, R. (2008). *Slovenska tranzicija od Kardelja do tajkunov*. Ljubljana: Časnik Finance.
30. *Population of Russia*. Najdeno 12. januarja 2013 na naslovu <http://worldpopulationreview.com/population-of-russia-2012/>
31. *Putin agricultural policies*. Najdeno 12. decembra 2012 na naslovu <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/agriculture-putin.htm>
32. *Putin defends Rosneft purchase of Yukos unit*. Najdeno 12. novembra 2012 na naslovu <http://www.ft.com/cms/s/0/73657840-5462-11d9-a749-00000e2511c8.html#axzz2TqOnHINo>
33. *Putin promises military investment*. Najdeno 10. novembra 2012 na naslovu <http://www.jpost.com/Magazine/Opinion/Putin-promises-military-investment>
34. Radygin, A. (1999). *Privatization in Russia: Hard Choice, First Results, New Targets*. London: Center for Research into Communist Economic.
35. *Richer Russians*. Najdeno 13. novembra 2012 na naslovu <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2012/03/daily-chart-0>
36. Rodrik, D. (2000). *Institutions for High-quality growth: What they are and how to acquire them. NBER Working Paper Series No. 7540*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
37. *Rosstat — Russian Federation Federal State Statistics Service*. Najdeno 4. decembra 2012 na naslovu <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite.eng/>
38. *Rosstat — Russian Federation Federal State Statistics Service*. Najdeno 5. decembra 2012 na naslovu http://www.gks.ru/bgd/regl/b11_12/IssWWW.exe/stg/d02/26-08.htm
39. Rupnik, A. (1999). *Tretji Rim — Rusija nekoč in danes*. Ljubljana: Založba Sophia.

40. *Russia — Country Analysis Brief*. Najdeno 12. oktobra 2012 na naslovu <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=RS&trk=mt>
41. *Russia energy report, EIA*. Najdeno 23. oktobra 2012 na naslovu <http://endofcrudeoil.blogspot.com/2011/09/russia-energy-report.html>
42. *Russia: Gazprom — A troubled Giant* (2012, 11. december). Najdeno 11. decembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.rferl.org/content/article/1064448.html>
43. *Russia profile*. Najdeno 13. januarja 2013 na naslovu <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17840446>
44. *Russian defense spending*. Najdeno 15. oktobra 2012 na naslovu http://www.unc.edu/depts/diplomat/item/2012/0106/iar/iar06_russiandefense.html
45. *Russians go west*. Najdeno 25. februarja 2013 na naslovu <http://www.worldpolicy.org/journal/spring2013/russians-go-west>
46. *Russia's car market races ahead*. Najdeno 12. maja 2012 na naslovu <http://www.worldreview.info/content/russias-car-market-races-ahead>
47. *Russia's Putin and party suffer election blow*. Najdeno 15. novembra 2012 na naslovu <http://www.reuters.com/article/2011/12/04/us-russia-election-idUSTRE7B019B20111204>
48. *Russia's shadow economy 16 % of GDP- head of Statistics service*. Najdeno 11. decembra 2012 na spletnem naslovu <http://en.rian.ru/business/20110401/163321504.html>
49. Rutkowski, M. (2012). *New Social Policy Challenges in Russia*. Najdeno 18. novembra 2012 na naslovu http://www.iza.org/conference_files/LMA2012/rutkowski_m3583.pdf
50. Senjur, M. (1993). *Gospodarska rast in razvojna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
51. Shleifer, A. & Treisman, D. (2005). A normal country: Russia after communism. *Journal of Economic Perspectives*, 19(1), 151—174.
52. Shleifer, A. & Treisman, D. (1998). The Economics and Politics of Transition to an Open Market Economy. *Organization for Economic Development*.
53. *Snapshot of the Russia Country Profile*. Najdeno 12. novembra 2012 na naslovu <http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/europe-central-asia/russia/?pageid=277>
54. *Soviet Union – Policy and Administration*. Najdeno 14. novembra 2012 na naslovu <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-12746.html>
55. Sprenger, C. (2005). *The Determinants of Ownership After Privatisation – The Case of Russia*. Pompeu : Universitat Pompeu Fabra, Department of Economics and Business. Najdeno 24. novembra 2012 na naslovu <http://urrutiaelejalde.org/files/2012/01/Sprenger.pdf>
56. Šušteršič, J. (1999). *Politično gospodarski cikli v socialističnih državah v tranziciji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
57. *The Past, Present and Future of Russian Energy Strategy*. Najdeno 11. januarja 2013 na naslovu <http://www.stratfor.com/weekly/past-present-and-future-russian-energy-strategy>
58. Transparency International (2012). *Transparency International Corruption Index*. Najdeno 8. decembra 2012 na naslovu http://archive.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/previous_cpi
59. Transparency International (2013). *What we do*. Najdeno 13. januarja 2013 na naslovu http://cpi.transparency.org/cpi2012/in_detail/
60. Transparency International (2013). *Corruption by Country*. Najdeno 23. marca 2013 na naslovu <http://www.transparency.org/country#RUS>

61. Treisman, D. (2010). *"Loans-for-shares" revisited*. NBER Working Paper No. 15819. Najdeno 28. novembra na naslovu http://www.nber.org/papers/w15819.pdf?new_window=1
62. Vehovar, U. & Zajc, K. & Starman, M. & Kovač, P. (2004). Strategija razvoja Slovenije- izzivi prihodnosti. *Učinkovita država*. Najdeno 23. novembra 2012 na naslovu <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/ucindrz1.pdf>
63. Vernikov, A. (2007). *Russia's banking sector transition: Where to?* Boffit Discussion Papers. Najdeno 29. novembra na naslovu <http://www.suomenpankki.fi/pdf/128783.pdf>
64. Žižmond, E. & Novak, M. (2005). *Deregulacija cen nemenjalnega sektorja tranzicijskega gospodarstva*. Koper: Fakulteta za management.